

SVENSKA

SYFTE

Det allmänna syftet med svenskundervisningen är att stärka elevernas förmåga, vilja och mod *att kommunicera* så de förstår och blir förstådda genom det talade, lästa och skrivna ordet, både i privata och offentliga sammanhang.

Undervisningen syftar till att eleverna för sitt lärande ska kunna tillgodogöra sig de kunskaper och den information som fackböcker, skönlitteratur, tidningar, tidskrifter och informationsteknologi erbjuder.

Skolan ska också förbereda eleverna för att aktivt kunna delta i och påverka samhället på olika nivåer, genom att visa på olika språkliga uttryckssätt och ge träning i att tolka andras språkliga uttryck.

Grundläggande grammatik ska tjäna som ett verktyg för eleverna att på ett meningsfullt sätt analysera och jämföra språkbruket i olika situationer samt tillämpa denna grammatik i andra språk.

I syfte att öka möjligheterna till ett givande utbyte med övriga nordiska länder, liksom att fördjupa kännedomen om det svenska språket ska eleverna även bekanta sig med norska och danska i tal och i viss mån i skrift.

Att lyssna och tala

Undervisningen ska skapa och upprätthålla elevernas *lust att uttrycka sig i tal och att lyssna på och förstå andras tal*.

Att läsa

Undervisningen ska skapa och upprätthålla elevernas *läslust*.

Att skriva

Undervisningen ska skapa och upprätthålla elevernas *lust att uttrycka sig i skrift*. Skrivundervisningen ska under hela skoltiden inriktas på att eleverna ska lära sig producera egna texter, för hand och i dator. I det åländska språkområdet gäller *svenska skriftspråksnormer* som i huvudsak överensstämmer med skriftspråket i Sverige. Eleverna bör efter hand tillägna sig förmågan att skriva enligt dessa vedertagna normer, och kunna anpassa stilnivå och språkriktighet, meningsbyggnad och ordval, stavning och handstil enligt olika krav beroende på typ av text.

Språklära och språkkännedom

Undervisningen i språklära ska utveckla elevernas känsla för språket och deras tilltro till sin egen språkliga förmåga. Eleverna ska dessutom lära sig grundläggande grammatiska termer och strukturer.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Nybörjarundervisningen bör utgå från elevernas individuella mognadsnivåer och sociala språk och ge dem tid, stöd och uppmuntran till individuell inläring. Stor vikt bör läggas på att uppmuntra elevernas intresse att läsa och skriva, samt att utveckla elevernas fonologiska medvetenhet.

För att skapa ett bestående läsintresse hos eleverna bör skolan ha riklig tillgång till god skönlitteratur. Skönlitteraturen ska dominera i läsundervisningen. Genom läsupplevelser som stimulerar och berikar personligheten och vidgar verklighetsmedvetandet kan eleverna få kännedom om litteraturens mångfald och rikedom. Läraren bör visa respekt för den enskilda elevens val av litteratur. Genom att erbjuda alternativ som ger olika perspektiv på livsfrågor och människors förhållanden kan

läraren stöda eleverna att medvetet välja litteratur som motsvarar deras mognad. En tillräckligt utvecklad läsförståelse har stor betydelse för skolframgången överlag. Särskild uppmärksamhet bör fästas på de forskningsresultat som visar att särskilt pojkar intresse för läsning måste höjas.

Dramatisk verksamhet i form av improvisationer och rollspel med mera bör vara en viktig del av arbetet. Undervisningen i svenska har beröringspunkter med alla ämnen och många ämnesövergripande teman erbjuder stoff för svenskundervisningen och vice versa.

Skolan ska praktiskt träna norska och danska genom till exempel brevväxling och virtuella eller verkliga möten med personer från ifrågavarande språkområden.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-9

Att lyssna och tala

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att lyssna på varandra
- att lyssna till bl.a. sagor, berättelser och dikter
- att berätta och samtala om egna upplevelser, sagor och bilder
- att följa muntliga instruktioner
- att undersöka ord och uttryck för att utveckla sitt ordförråd
- att planera, redovisa och utvärdera gemensamt arbete
- att tala tydligt och uppträda i olika talsituationer
- att improvisera och dramatisera
- att utveckla fonologisk medvetenhet genom språklekar

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att lyssna och därvid uppfatta andras åsikter och värderingar
- att muntligt framföra sina tankar och att stå för sina åsikter
- att kritiskt granska egna och andras resonemang
- att diskutera, delta i debatter och sammanträden
- att uppfatta dialekter
- att muntligt recensera en text

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att anpassa talspråket till olika talsituationer
- att analysera egna och andras påståenden
- att hålla presentationer med digitala hjälpmedel

Att läsa

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att läsa sagor, berättelser, dikter och meddelanden
- att samtala om vad de läser och genom det visa att de förstått vad de läst
- att genom lek med ord bygga upp olika texter
- att följa skriftliga instruktioner
- att läsa högt med inlevelse
- att reflektera över könsroller, kulturer och våld som avspeglas i böcker och massmedia
- att läsa och diskutera faktatexter
- att anpassa sitt sätt att läsa till arten av text och syftet med läsningen

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att läsa barn- och ungdomsböcker
- att analysera och kritiskt granska hur litteratur förhåller sig till den verklighet de kan iaktta eller skaffa sig kunskap om elevernas egen verklighet
- att använda biblioteket och informationsteknologi
- att använda facklitteratur, uppslagsverk, ordlistor, ordböcker, dagstidningar och tidskrifter

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att analysera och kritiskt granska samt värdera attityder till bl.a. könsroller, kulturer och våld som avspeglas i böcker och massmedia
- att välja och använda litteratur för att få kunskaper om den värld de lever i
- att genom litteraturen få perspektiv på egna förhållanden och personliga livsfrågor, samt för att förstå relationer mellan människor
- att iaktta olika stilarter inom litteraturen

Att skriva

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att träna goda skrivvanor för att undvika spänningar i bl.a. axlar
- att texta och skriva en tydlig handstil
- att i skrift reflektera och fantasera över upplevelser och iakttagelser
- att skriva fullständiga meningar och använda skiljetecken
- att skriva ljudenligt stavade ord och att börja träna högfrekventa ord med ljudstridig stavning
- att skriva i ordbehandlingsprogram
- att i skrift visa att de förstått vad de läst

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att använda skrivandet som ett medel för kontakt med andra människor
- att dela upp texter i meningar och stycken
- att stava ord med speciella beteckningar för olika ljud
- att använda hjälpmedel för att skriva rätt
- att skriftligt recensera en text

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att använda meningsfull antecknings- och sammanfattningsteknik
- att skriva olika typer av texter enligt svenska skriftspråksnormer
- att känna igen olika stilarter och i vilka sammanhang dessa används

Språklära, språkkännedom och litteratur

Under de inledande skolåren ska eleverna lära sig

- att genom samtal, läsning och skrivande iaktta hur språket varierar i olika situationer och i olika texter
- att jämföra hur talspråk och skriftspråk skiljer sig åt
- att använda termer som ord, bokstav, ljud, vokal, konsonant, stavelse, mening och skiljetecken
- att använda ordlistor

Eleverna ska senare vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att uttrycka sig med säkerhet i tal och skrift
- att skilja mellan tal- och olika typer av skriftspråk (chatt, SMS o.s.v.)
- att använda grundläggande grammatiska termer
- ordklasserna: substantiv, adjektiv, räkneord pronomen och verb,
- satsdelarna: subjekt, predikat och objekt
- att ta till sig fiktiva berättelser genom t.ex. teater och film

- skilja mellan de talade nordiska språken

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt dessutom lära sig

- att förstå språkets byggnad, funktion och variation
- att känna till och kunna tillämpa ordklasser och satsdelar
- att utveckla ett rikt ordförråd
- att undersöka och analysera språkbruk och språkskillnader: talspråk, skriftspråk, dialekter och offentligt språk
- att undersöka språkets historia och ständiga utveckling

Mål att sträva mot i svenska i slutet av årskurs 2

Att lyssna och tala

Eleven

- är van vid att uttrycka sig muntligt och kan berätta för en liten grupp om sina erfarenheter så att lyssnarna kan uppfatta budskapet
- har förmåga att uppfatta stavelser, ljud och rytm och kan leka med språket, bl.a. uppfatta rim
- är fonologiskt medveten
- kan lyssna koncentrerat samt följa muntliga instruktioner
- deltar i samtal och bidrar med egna kommentarer och frågor i diskussioner

Att läsa

Eleven

- läser åldersanpassade texter tämligen felfritt och flytande, med förståelse
- läser spontant under längre stunder
- läser de flesta högfrekventa ord med automatik i åldersanpassade texter

Att skriva

Eleven

- skriver korta texter för hand eller med hjälp av dator
- skriver alfabetets bokstäver med tydlig handstil
- skriver meningar med stor bokstav och punkt
- skriver korta, ljudenligt stavade ord samt en del högfrekventa ord med ljudstridig stavning rätt (och, att, vill etc.)
- kan skriva en kort sammanfattning av en text

Språklära och språkkännedom

Eleven

- är medvetna om att det finns en skillnad mellan skrift- och talspråk
- har ett ordförråd som fungerar för skolarbetet och vardagen
- kan formulera fullständiga meningar av varierande slag
- kan ordna ord i alfabetisk ordning

Kriterier för vitsordet 8 i svenska i slutet av årskurs 6

Att lyssna och tala

Eleven

- utvecklar sin muntliga och skriftliga uttrycksförmåga i olika kommunikationssituationer
- berättar om och beskriver sina egna iakttagelser, idéer och åsikter och jämför dem med andras

- strävar efter att nå fram med sitt budskap och kan i någon mån anpassa sitt uttryckssätt till situationen och till mediet
- lyssnar till andras tankar och synpunkter och har förmåga att uttrycka egna åsikter både verbalt
- kan uppfatta det centrala innehållet i texter av olika
- klarar av att för en bekant publik hålla en kort och till strukturen klar muntlig presentation
- tar aktivt del i drama och andra estetiska uttrycksformer

Att läsa

Eleven

- läser texter felfritt och flytande, med förståelse
- kan använda olika lässtrategier och kan ställa frågor och argumentera kring texten
- vet hur man med hjälp av olika medier söker information
- kan hitta väsentlig information i texter som är anpassade för åldern
- läser spontant skönlitterära texter

Att skriva

Eleven

- kan producera olika slag av texter, såsom berättelser, beskrivningar och informativa texter
- skriver olika typer av texter och kan planera, bearbeta och förbättra sin text
- förstår idén med styckeindelning då man strukturerar en text och kan bygga upp sina texter logiskt
- har en läslig handstil och kan även producera text med hjälp av textbehandling
- kan använda ordböcker och andra språkliga hjälpmedel
- kan använda ett formellt skriftspråk
- kan skriva fullständiga meningar och vanliga ljudstridigt stavade ord, kan tillämpa principen om sammanskrivning av sammansatta ord och tillämpa de centrala reglerna för interpunktion.

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- använder sig av sina kunskaper om och färdigheter i språket för att förstå och producera texter
- kan reflektera över skillnaderna mellan olika typer av tal- och skriftspråk
- kan laborera med ord i ordklasser, böja vanliga ord och urskilja predikat och subjekt i en enkel sats
- har läst de böcker som klassen läst tillsammans och dessutom ett flertal valfria böcker, kortare texter och lyrik
- har förmåga att självständigt välja litteratur för sin läsning
- känner till de språk som talas i de nordiska grannländerna

Kriterier för vitsordet 8 i svenska vid slutbedömningen

Att lyssna och tala

Eleven

- uttrycker sig muntligt och skriftligt både individuellt och i grupp och strävar efter att få kontakt med sin publik
- kan lyssna koncentrerat och deltar aktivt och analytiskt i problemorienterade diskussioner

- visar respekt för andra talare, accepterar olika åsikter och kan delta i en diskussion på ett konstruktivt sätt, t.ex. genom att ställa frågor och komma med förslag och motiveringar
- känner till de viktigaste skillnaderna mellan talspråk och skriftspråk, är medveten om privatspråkets möjligheter och begränsningar och kan förändra sitt språkbruk beroende på situationen och mediet
- tar emot och utnyttjar respons på egna texter för att utveckla sina egna färdigheter och kan också ge andra konstruktiv respons och arbeta både enskilt och i grupp.

Att läsa

Eleven

- kan föra en dialog kring såväl fiktiva texter som saktexter: ställa frågor till texten, kommentera, argumentera, tolka och analysera texter
- kan reflektera och fundera över texters tema, intrig och personporträtt och över texters innehåll och relation till egna tankar och erfarenheter
- kan använda sig av några centrala språk-, litteratur- och textanalytiska begrepp
- kan läsa lyrik och uttrycka tankar och känslor som dikten väcker
- kan orientera sig i olika textmiljöer och känner till olika textgenrer och deras funktion
- förstår att en text har ett syfte och en avsändare som är avgörande för textens språkliga uttryck, form och innehåll
- läser och förstår olika slags texter och använder väl fungerande lässtrategier
- kan förhålla sig analytiskt och kritiskt till nyheter, reklam och artiklar av olika slag
- kan ta fram det väsentliga i en text, tolka texter, känna igen värdepåståenden, komprimera textinnehåll och jämföra olika texter
- kan använda bibliotek, uppslagsverk och databaser samt fiktiva texter, saktexter och muntligt förmedlad information som informationskällor
- kan ta fram väsentlig information ur olika källor och reflektera över deras tillförlitlighet

Att skriva

Eleven

- känner till olika arbetsfaser i uppläggningsen av muntliga och skriftliga texter och kan tillämpa sina språkkunskaper vid textproduktion
- kan samla tillräckligt med material för sin presentation samt strukturera och analysera detta
- kan strukturera sitt muntliga framförande så att det centrala innehållet förmedlas till åhörarna och så att tankegången i texten är lätt att följa
- kan producera många olika slags fiktiva texter och saktexter, till exempel beskrivningar, berättelser, sammandrag, referat, brev, ansökningar, insändare och andra argumenterande texter
- kan producera sin text både för hand och med ordbehandlingsprogram och även i övrigt utnyttja informationsteknik och medier
- kan skriva tämligen felfritt enligt formell skriftspråksnorm och kan tillämpa den så att språkstrukturer, interpunktion och stavning i huvuddrag är korrekta
- har ett tillräckligt stort, fungerande ordförråd, men talspråkliga, dialektala uttryck kan förekomma
- kan i sina texter tillämpa sina kunskaper om språket och skillnaden dels mellan talat och skrivet språk och dels mellan olika typer av skriftspråk och därmed välja ord, stil och strukturer på ett ändamålsenligt sätt.

Språklära, språkkännedom och litteratur

Eleven

- har uppnått en sådan läsfärdighet att han eller hon kan läsa hela verk
- finner och läser fakta- och/eller skönlitteratur samt texter i olika medier
- kan i någon mån jämföra svenska språket med andra nordiska språk och de främmande språk som eleven får undervisning i
- känner till ordklassindelning, böjningssystem och satsanalys inklusive ordföljdsprinciper och kan laborera med språket
- kan beskriva sig själv som läsare, och motivera sina egna litteraturval, och har läst åtminstone det antal hela verk som klassen läst gemensamt
- har läst finländsk, svensk, nordisk och annan utländsk skönlitteratur i form av dikter, sagor, berättelser, noveller, serier, utdrag ur dramer, nordiska myter och sagor samt centrala verk inom finlandssvensk litteratur
- känner till de skönlitterära huvudgenrerna, några centrala stilriktningar och en del klassiska verk samt några centrala verk inom finländsk och nordisk litteratur och inom världslitteraturen
- kan reflektera över litteratur, teater och film och dela sina upplevelser med andra
- har någon kännedom om svenska språkets variation och utveckling och vet att språket är ett kulturfenomen som utvecklas och förändras, beroende på språkbrukarna och på geografiska, sociala, politiska och historiska faktorer
- (kan utgående från sina kunskaper förstå och reflektera över modersmålets roll i förhållande till andra språk i en mångkulturell språkgemenskap)
- kan reflektera över svenska språket som en del av den nordiska språkgemenskapen och i ett mera globalt perspektiv samt förstår språkets och modersmålets betydelse för människan
- kan göra iakttagelser och reflektera över sig själv som läsare, talare och skribent

TECKENSPRÅK

Teckenspråk kan undervisas som separat läroämne för *gravt hörselskadade och andra elever som behöver språket*. Studier i teckenspråk fyller samma uppgift för döva barn som undervisningen i svenska för hörande barn. Undervisningen i teckenspråk ges under en del av de veckotimmar som är reserverade för svenska och andra språk.

SYFTE

Eleverna ska få lära sig hur teckenspråket är uppbyggt. Syftet med undervisningen är att eleverna ska kunna utveckla sin förmåga att förstå och producera teckenspråk samt utöka sitt tecken- och begrepsförråd.

Undervisningen ska förbättra elevernas möjligheter att lära sig svenska. De ska få hjälp med att lära sig förstå teckenspråkets särdrag och kunna skilja dem från dragen i svenskan. Eleverna ska även få lära sig bedöma sitt eget och andras bruk av teckenspråk. De ska lära sig att kommunicera på teckenspråk och att välja rätt stil för teckenspråket utgående från olika situationer och samtalspartners.

Ett annat syfte är att eleverna ska få en stark språklig och kulturell identitet. Det är därför viktigt att de får vistas även i en döv miljö. De ska få möjlighet att stifta bekantskap med dövsamfundets kulturtraditioner och historia. De ska erhålla övning

i att lära sig njuta av konst på teckenspråk och att själva skapa konst på teckenspråk.

De hörselskadade och döva eleverna ska få lära känna andra länders nationella teckenspråk ävensom de tecken som används i internationellt umgänge döva emellan.

Eleverna ska lära sig använda tolk i teckenspråk och vänja sig vid att delta i olika evenemang tillsammans med hörande.

MATEMATIK

SYFTE

Matematikundervisningen har som uppgift att utveckla elevernas kreativa och exakta tänkande. Undervisningen ska ge eleverna möjligheter att lära sig matematiska begrepp och olika metoder att lösa problem. Den ska ge eleverna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver i andra skolämnen, vid fortsatta studier, på fritiden och i arbetslivet – inte minst att tillämpa matematik i praktiska situationer.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Matematikundervisningen utgår från en inlärningssyn där eleverna själv tar ett aktivt ansvar för sin kunskapsuppbyggnad. Detta förutsätter att skolan ska skapa sådana inlärningsmiljöer där eleverna kan ställa upp egna mål och ges möjlighet att finna arbetsätt som passar deras personliga inlärningsstil.

Undervisningen i matematik ska framskrida systematiskt och vara så konkret att eleverna har möjlighet att förstå de matematiska begreppen, räkneoperationerna och deras inbördes samband. Problemlösning och laborativa arbetsätt ska förekomma på alla stadier. Eleverna ska under hela sin skoltid ges möjlighet att på varierande sätt kontinuerligt redovisa sitt arbete muntligen och skriftligen och erhålla adekvat respons på sitt resultat.

På lågstadiet bör problemen utgå från erfarenheter och företeelser i elevernas närmiljö. I takt med elevernas växande förmåga bör stort utrymme ägnas åt att tolka skriftligt ställda problem och att diskutera dessa. På högstadiet ges problemlösningen även en teoretisk inriktning och kan omfatta formler och enkla bevis.

Undervisningen ska lära eleverna att utföra grundläggande räkneoperationer även som huvudräkning och att logiskt kontrollera rimligheten i olika resultat.

Mångsidiga arbetsätt och metoder ska användas i undervisningen, bl.a. i form av tidsenlig informations- och kommunikationsteknik. För att eleverna ska få en verklighetstrogen bild av matematikens användbarhet bör den även integreras med andra ämnen i skolan och med världen utanför skolan. Ämnesövergripande projektarbeten ska ge eleverna träning i att använda sina matematiska kunskaper, att utnyttja matematiska modeller samt att se deras begränsningar.

För att varje elev ska kunna utvecklas enligt sina individuella intressen, förutsättningar och framtida behov ska undervisningen organiseras på ett ändamålsenligt sätt med pedagogiska grupperingar där varje elev får respons för

sitt arbete och sina tankegångar. Med hänsyn till elevernas kunskapsutveckling bör grupperingarna vid behov kunna ändra sammansättning. För att utvärdera inlärningsresultaten i matematik ska eleverna i årskurs sex och nio regelbundet delta i av landskapsmyndigheterna anordnade gemensamma prov i matematik

Åk 1 ¹	Åk 2
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-100	Naturliga tal 0-1.000
- talföljder	- talföljd
- tiopar, tvillingar,	- större än, mindre än
- större än, mindre än lika med	- lika med
- sifferskrivning	Positionssystemet (tiosystemet)
	Talskrivning
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion inom tal-området 0-10, 0-20, 0-100	Addition och subtraktion inom tal-området 0-100, 0-1000
Sambandet mellan addition och subtraktion	Add- och subtr algoritmen
- additions och subtraktions-	(med en växling / minnessiffra)
tabeller (0-10), (0-20)	Laborationer med multi-
Räknesagor	plikationstabellerna 1-5, 10
	Multiplikation som upprepad addition
	- additions och subtraktions-
	tabeller (0-20)
	Enkel division (likadelning)
Algebra	Algebra
Prealgebra	Prealgebra
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Uppskattning och mätning	Uppskatta och mäta
av längder; m, cm	- volym (l, dl)
Tid; hel- och halvtimme,	- massa (kg, g)
veckodagar, månader, datum	- längd (km, m, cm)
Pengar, dyrare - billigare	Tid; hel och halv timme,
	kvart över, kvart före,
	fem över, fem före,
	veckodagar, månader, år
	Pengar
Geometri	Geometri
Plangeometriska figurer; kvadrat, rektangel, triangel, cirkel,	Plangeometriska figurer; kvadrat, rektangel, triangel, cirkel
Lägesord, storleksord	-sträckor och omkrets, rät linje, vinkel
Mönster och avbildningar	Mönster och avbildningar
Tredimensionella figurer	Tredimensionella figurer

¹ Laborationer, huvudräkning och uppskattning, problemlösning och tillämpningar, matematiken omkring oss, spel, miniräknarens och datorns möjligheter samt tabeller och diagram på aktuell nivå i alla årskurser.

Åk 3	Åk 4
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-10.000,	Naturliga tal 0-100.000,
-talföljder	-talföljder
-talens storleksordning	-talens storleksordning
Positionssystemet (tiosystemet)	Positionssystemet (tiosystemet)
Talskrivning	Talskrivning
	Decimalform; tiondel, hundradel
	Bråk som del av antal och del av helhet
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion inom talområdet 0-10000	Additionsalgoritm med flera minnessiffror
Additionsalgoritm med minnessiffra	Subtraktionsalgoritm med flera växlingar / lån
Subtraktionsalgoritm med en växling (lån)	Multiplikationstabellerna (1-10) snabbt och säkert
Sambandet addition - subtraktion	Multiplikation med 10
Multiplikationstabellerna 1-10	Division med ensiffrig nämnare
Multiplikationsuppställning	
Sambandet multiplikation - division	Division av tal som slutar på 0
Divisionstabeller, enkel division med rest	
	Sambandet multiplikation - division
Räknesagor	Multiplikationsalgoritm
	Add. och subtr. av bråk med lika nämnare
Algebra	Algebra
Prealgebra	Prealgebra
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Tid; s, min, h	Räkneoperationer med tid
Klockan; analog och	Tidtabeller
digital tid	Enhetstabeller, enhetsprefix
Kalendern	Längd; mil, km, m, dm, cm, mm
Längd; km, m, cm, mm	Massa; ton, kg, hg, g
Massa; kg, g	Volym; l, dl, cl, ml
Volym; l, dl	Valuta; euro, cent
Valuta: euro, cent	Termometern
Geometri	Geometri
Plangeometriska figurer;	Plangeometriska figurer; namnge och rita
kvadrat, rektangel, cirkel,	
triangel – sida, hörn, vinkel	Kub och rätblock
Mönster och avbildningar	Omkrets
Tredimensionella figurer	Vinklar
	Koordinatsystem
	Mönster och avbildningar

Åk 5	Åk 6
Talbegreppet	Talbegreppet
Naturliga tal 0-1000.000	Naturliga tal 0-1000.000.000
Positionssystemet	Positionssystemet
Decimalform; tiondel, hundradel, tusendel	Decimalform; tiondel, hundradel, tusendel
Procentbegreppet	Negativa tal; termometern
Tal i bråkform och i blandad form	Tal i bråkform och i blandad form
Addition och subtraktion av liknämninga bråk	Liknämninga och oliknämninga bråk
Sambandet mellan bråk, decimaltal och procent	Procentbegreppet
	Samband mellan bråk, decimalform, procent
	- $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ av i procent
Räknesätten	Räknesätten
Addition och subtraktion;	Addition och subtraktion;
-huvudräkning och uppställning	- Additions- och subtraktionsalgoritmer med flera
-decimaltal	minnessiffror samt med tal i decimalform
Multiplikation	Multiplikation och division;
-tabellerna	-tabellerna
-decimaltal	- med 10, 100, 1.000
-multiplikation med 10, 100, 1000	- med tal som slutar på 0
-multiplikation med tal som slutar på noll	- med tal i decimalform
Division	Division
-tabellerna	-tabellerna
-division med en och tvåsiffrig nämnare	- med en- och tvåsiffrig nämnare
-kort division och divisionsalgoritmen	- kort division och divisionsalgoritmen
-decimaltal	-decimaltal
-medelvärde	Medelvärden
-division med 10, 100, 1000	Räknesättens ordningsföljd och parenteser
-division med tal som slutar på noll	Avrundning till heltal och till tal i decimalform
Räknesättens ordningsföljd	Procenträkning; rabatt
Avrundning till heltal	
Enklare procenträkning; rabatt	
Enheter	Enheter
Massa-, volym- och längdenheterna	Massa-, volym- och längdenheterna
Enhetsbyten - även med tal i decimalform	- prefixen milli-, centi-, deci-, (deka-, hekto-), kilo-
Tid och tidsberäkningar	- enhetsbyten - även med tal i decimalform
- sekunder, minuter, timmar, enhetsbyten	Tid och tidsberäkningar
- dygn, år, månad, ålder	- sekunder, minuter, timmar, dygn, månader, år
-tidsskillnader	- enhetsbyten
	- tidsskillnader
	- ålder
Geometri	Geometri
Punkt, linje, sträcka	Punkt, linje, sträcka
Fyrhörningar: kvadrat, rektangel, diagonal	Kvadrat, rektangel, romb, parallelogram, diagonal,

	triangel
Area av fyrhörningar	Cirkeln och dess delar
Omkrets	Rätblock, kub, klot - konstruera/rita
Vinklar; rät, rak, trubbig, spetsig.	Omkrets, area av rektangel, parallelogram Volym av rätblock och kub
Rätblock, kub	Vinklar; rät, rak, trubbig, spetsig, vinkelsumma
	Att mäta och rita vinklar
	Koordinatsystem
	Likformighet och skala
	Symmetri
Algebra	Algebra
Inledande algebra	Inledande algebra
	Enkla funktioner

Åk. 7
Begrepp och definitioner
Repetition av grundläggande begrepp Negativa tal Procent Potenser och tiopotenser med positiv exponent
Räknesätten
De fyra räknesätten med hela tal Räkning med tal i decimalform Räknesättens ordningsföljd och parenteser Uppställningar Addition och subtraktion med negativa tal Bråkräkning; de fyra räknesätten Procenträkning
Algebra
Enkel behandling av proportionaliteter, pris och hastighet Enkel behandling av ekvationer
Mätningar och enheter
Enhetsbyten Repetition av massaenheter, längd, area och volymenheter. Tidsenheter
Geometri
Vinkelsatser Olika typer av trianglar Parallelogram Areor av månghörningar Cirkeln och dess delar Cirkelns omkrets och area Likformighet och skala

Åk.8	Åk 9
Begrepp och definitioner	Begrepp och definitioner
	Repetition av grundläggande begrepp Kvadratrötter Potenser, särskilt tiopotenser
Beräkningar	Beräkningar
De fyra räknesätten för - negativa tal - bråk Procenträkning Ränteberäkning * Tiopotenser, de fyra räknesätten med positiv exponent	Numeriska uttryck Procenträkning Beräkningar med kvadratrot De fyra räknesätten för tiopotenser med positiv och negativ exponent *Förenkling av kvadratrotsuttryck
Algebra och funktioner	Algebra och funktioner
Användning av formler Grundtyper av ekvationer Enkel behandling av linjära funktioner Värdet av uttryck Ekvationer med x i båda leden Parenteser Ekvationer med parenteser Skriva uttryck	Ekvationer med tillämpningar Enkla andragradsekvationer Funktioner (proportionaliteter, linjära funktioner) *Kvadrerings och konjugatreglerna Ekvationer med nämnare Ekvationssystem
Mätningar och enheter	Mätningar och enheter
Längd, area och volymenheter	Enhetsbyten i samband med praktiska tillämpningar
Geometri	Geometri
Volymberäkning Rymdgeometri; polyedrar, cylindrar, koner, klot Sidoyta, kant, hörn, diagonal Formler för area och volymberäkning	Pythagoras sats Pythagoras sats med ekvation Likformighet och skala Praktisk geometri Geometriska tillämpningar
* =Fördjupning	Valfritt innehåll eller yrkesmatematik Fördjupning eller repetition T.ex. rationella uttryck, faktorisering, rörelse eller Blandningsproblem, andragradsfunktioner Yrkesmatematik i samarbete med gymnasieskolor

Mål att sträva mot i matematik i slutet av årskurs 2

Förmåga att tänka och arbeta matematiskt

Eleven

- visar att han eller hon förstår matematiska begrepp genom att använda dem i problemlösning och genom att presentera och förklara dem för andra elever och för läraren
- kan dra slutsatser och förklara sitt handlande och kan presentera sina lösningar med konkreta modeller och hjälpmedel, med bilder, muntligt eller skriftligt
- kan göra jämförelser, bl.a. längdjämförelser, och sätta saker i rätt ordning, hitta på motsatser till dem och klassificera dem enligt olika egenskaper samt redogöra för ett föremåls läge i rummet, t.ex. med användning av orden ovanför, under, till höger, till vänster, bakom eller mellan; han eller hon kan jämföra mängders storlek med användning av orden mera, mindre, lika många, mycket och litet samt skriva och använda jämförelsesymbolerna $>$, $=$ och $<$.
- Kan plocka ut det väsentliga ur enkla matematiska problem och kan använda sina kunskaper och färdigheter för att lösa dem.

Tal, räkneoperationer och algebra

Eleven

- förstår talens betydelse i mängd- och ordningsuttryck, kan skriva tal och kan åskådliggöra talen på tallinjen
- kan dela upp och kombinera tal, jämföra tal, bilda summor och talföljder; han eller hon känner till jämna tal och udda tal
- känner till, förstår och kan använda tiosystemet som positionssystem
- förstår räknesätten addition, subtraktion, multiplikation och division samt kan tillämpa dem i vardagliga situationer
- kan hitta alternativa lösningar på enkla problem

Geometri

Eleven

- känner till grundformerna hos plana figurer och geometriska kroppar, bl.a. fyrhörning, triangel, cirkel, klot och kub samt känner de geometriska grundbegreppen: punkt, sträcka, rät linje och vinkel, och vet hur dessa hänför sig till de enklaste plana figurerna
- kan rita enkla speglingar och förstoringar

Mätning

Eleven

- kan utföra mätningar med enkla mätredskap och känner till de viktigaste enheterna för längd, massa, volym och tid samt den egna valutan.

Kriterier för vitsordet 8 i matematik i slutet av årskurs 6

Förmåga att tänka och arbeta matematiskt

Eleven

- visar att han eller hon förstår matematiska begrepp genom att använda dem i problemlösning och presentera dem med hjälpmedel, bilder, symboler, ord, tal eller diagram
- försöker medvetet rikta sin uppmärksamhet då han eller hon gör observationer; eleven kan på ett mångsidigt sätt kommunicera om sina observationer och tankar genom att handla, tala, skriva och använda symboler
- kan beskriva verkliga situationer och fenomen matematiskt genom att jämföra, klassificera, ordna, konstruera och ställa upp modeller
- kan gruppera eller klassificera på basis av ett givet och av eleven valt kriterium och kan upptäcka gemensamma egenskaper

- kan presentera matematiska problem i ny form; eleven kan tolka en enkel text, bild eller händelse och kan göra upp en plan för att lösa problemet.
- kan följa matematiska regler

Tal, räkneoperationer och algebra

Eleven

- förstår tiosystemet också för decimaltalens del och är säker i sin användning av dem;
- eleven kan använda negativa tal och bråk och kan åskådliggöra dem på olika sätt
- kan uttrycka räkneoperationer skriftligt och muntligt och känner till sambanden mellan olika räkneoperationer; eleven kan med överslagsräkning göra en uppskattning av ett resultat och bedöma hur förnuftig lösningen är
- kan bilda och fortsätta talföljder samt förklara sambandet

Geometri

Eleven

- kan göra figurer enligt givna instruktioner; eleven kan upptäcka egenskaper hos enkla geometriska figurer och känner till grundläggande begrepp för plana figurer
- känner igen likformighet; eleven kan göra speglingar i en rät linje samt förstora och förminska figurer i ett givet förhållande; han eller hon känner igen figurer som är symmetriska med avseende på en rät linje
- förstår principerna som gäller vid mätning; och kan uppskatta ett mätobjekts längd hur rimligt mätningresultatet är och ange det med lämplig enhet
- kan beräkna arean och omkretsen för parallelogrammer och trianglar

Informationsbehandling och statistik samt sannolikhet

Eleven

- kan samla uppgifter, ordna, klassificera och presentera dem i statistisk form; han eller hon kan läsa enkla tabeller och diagram

Kriterier för vitsordet 8 i matematik vid slutbedömningen

Tankeförmåga och tankemetoder

Eleven

- lägger märke till likheter och lagbundenheter i olika händelser
- kan i sitt tal använda logiska element som och, eller, om så, inte, finns, finns inte
- kan sluta sig till sanningsvärdet hos enkla påståenden
- kan matematisera en enkel textuppgift och göra upp en plan för lösningen, lösa den och granska lösningens riktighet
- kan systematiskt presentera möjliga lösningsalternativ genom att använda tabell, eller diagram.

Tal och räkneoperationer

Eleven

- kan göra upp en plan över hur man löser en räkneuppgift och har en tillförlitlig grundläggande räknefärdighet och kan bedöma resultatet
- kan utföra potensräkningar där exponenten är ett naturligt tal
- kan lösa uppgifter där kvadratrotter behövs
- kan använda proportionalitet, procenträkning och andra räkneoperationer vid lösning av problem som man stöter på i vardagen.

Algebra

Eleven

- kan lösa ekvationer av första graden och enkla andragradsekvationer
- kan förenkla enkla algebraiska uttryck
- behärskar räkneoperationerna för potenser
- kan bilda ekvationer ur enkla vardagsproblem och lösa dem algebraiskt eller via slutledningar

- kan använda ekvationssystem för att lösa enkla problem
- kan bedöma hur förnuftig en lösning är och granska olika skeden i sin lösning

Funktioner

Eleven

- kan definiera koordinaterna för punkter i koordinatsystemet
- kan ställa upp en tabell av talpar enligt en given regel
- kan bilda och bestämma följande tal i en talföljd enligt en given regel och kan muntligt berätta hur talföljden enligt den givna regeln bildas
- Kan rita grafen till en funktion

Geometri

Eleven

- kan känna igen olika geometriska former och känner till deras egenskaper
- kan tillämpa de inlärdade formlerna för omkrets, area och volym
- kan använda passare och linjal för att göra enkla geometriska konstruktioner
- kan upptäcka likformiga, kongruenta och symmetriska figurer och kan tillämpa denna förmåga för att undersöka egenskaperna hos trianglar och fyrhörningar
- kan i enkla situationer tillämpa samband mellan två vinklar
- kan använda Pythagoras sats för att beräkna delarna i en rätvinklig triangel
- kan utföra mätningar och hithörande beräkningar och kan utföra enhetsbyten med de vanligaste enheterna

Mätningar och enheter

- Kan utföra enhetsbyten (för massa, längd, area, volym, tid)

Sannolikhet och statistik

Eleven

- kan läsa olika tabeller och diagram och kan ur ett givet material bestämma frekvenser, medelvärde, median och typvärde.

OMGIVNINGSKUNSKAP

SYFTE

Undervisningen i omgivningskunskap syftar till att utifrån ett helhetsperspektiv orientera eleverna i den egna hembygden och belysa dess relation till omvärlden och den omgivande naturen samt träna eleverna i praktiska samhällsfärdigheter. Undervisningen ska betona principerna för en hållbar utveckling och bevarandet av kulturarvet.

Eleverna ska lära sig förstå naturen och kulturmiljön, sig själva och andra människor samt betydelsen av friskvård.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Undervisningen i omgivningskunskap grupperas i temaområden som hänförs till de natur- och samhällsorienterande ämnena biologi, geografi och miljölära, fysik och kemi, historia- och samhällskunskap. Undervisningen ges under de inledande skolåren, i årskurserna 1-3. Vid behov kan växelkurs tillämpas.

Undervisningen bygger på ett undersökande och problemcentrerat betraktelsesätt och bör anpassas till skolåret och årstiderna. Undervisningsarrangemangen ska samordnas med och integreras i undervisningen i andra ämnen.

Tyngdpunkten i undervisningen bör läggas vid elevernas egna observationer, laborationer och experiment. I årskurserna 1-3 integreras även delar av hälsokunskapens innehåll i undervisningen.

CENTRALT INNEHÅLL

Skolan, hemmet och fritiden

- skolstarten, skolarbete
- kamratskap, mobbning
- familjerelationer
- seder och sedvänjor
- trygghet och säkerhet
- pengar och konsumtion
- trafiken och trafikregler
- tidningen
- kommunikation, post

Människan och hälsan

- människokroppen
- hälsa och sunda levnadsvanor
- matens ursprung och produktion
- känslor och kommunikation
- barnsjukdomar
- första hjälp
- olika handikapp

Naturen och livsmiljön

- årstider och väderlek
- växter och djur, artkännedom
- enkla näringskedjor
- miljövård
- kretslopp i naturen
- återanvändning och ekologiskt tänkande
- planeten jorden och rymden

Hembygden och övriga världen

- hemkommunen och Åland
- åländsk kulturmiljö och åländska traditioner
- levnadsvillkor i övriga världen
- seder och sedvänjor
- kartkunskap

Kriterier för vitsordet 8 i omgivningskunskap i slutet av årskurs 3

Eleven

- Har kännedom om individens rätt till sunda relationer. Känner till sina egna rättigheter
- Kan beskriva olika tecken på mobbning och våld
- Vet hur man kan söka hjälp i skolan och närmiljön
- Förstår de centrala reglerna på land och till sjöss och känner till säkerhetsregler på isen
- Kan beskriva farliga situationer i vardagsmiljöer
- Kan namnge människans viktigaste kroppsdelar
- Förstår betydelsen av centrala livsfunktioner
- Känner till hälsofrämjande vanor och rutiner
- Vet hur man fungerar i grupp och uppför sig artigt
- Har kännedom om barnsjukdomar
- Kan göra iakttagelser i närmiljön och enkla undersökningar i naturen

- Kan presentera naturen i tal, skrift och bild
- Känner igen de vanligaste arterna
- Känner till årstidernas variation
- Har förståelse för solsystemet och vår jord
- Känner till samspelet i naturen
- Kan beskriva sin hembygd, naturförhållanden och sedvänjor där
- Känner till hembygden som en del av det övriga landet, Norden och världen.

BIOLOGI

SYFTE

Biologiundervisningens främsta uppgift är att hos eleverna skapa en positiv och ansvarskännande attityd gentemot miljön och naturen. De bör stimuleras till naturstudier och vänjas vid att iaktta och undersöka naturen för att kunna dra slutsatser av och utvärdera resultat från klassrums- och fältarbeten.

Genom undervisningen ska eleverna få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund. De ska lära känna viktiga drag i levande organismers anatomi, systematik och fysiologi. Eleverna ska lära känna människan som biologisk organism och förstå människokroppens anatomi och fysiologi samt få den kunskap som stöder deras välbefinnande och ansvarstagande för den egna kroppen. Eleverna ska känna till genteknologins möjligheter och risker. Eleverna ska också förstå människans ekologiska roll som en dominerande art bland andra i ekosystemet.

Syftet är att eleverna ska känna miljöansvar och lära sig använda naturresurserna på rätt sätt. De ska stimuleras till att även på sin fritid engagera sig i natur- och miljöfrågor.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Många moment inom lärokursen i biologi kan med fördel integreras med andra läroämnen eller behandlas i samband med temadagar, exkursioner och lägerskolor. I årskurserna 4-6 integreras även delar av hälsokunskapens innehåll i undervisningen.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 4-6

- Grundläggande artkännedom inom närmiljön
- Växtodling
- Enkla näringskedjor
- Vanliga djurs levnadsvanor, beteende, byggnad och miljöanpassning
- Blomväxternas huvuddelar, förökning, spridning och övervintring
- De åländska biotoperna samt jordbruket
- Praktisk miljövard
- Att vistas i naturen - allemansrätten
- Djur och växter som är utrotningshotade och fridlysta
- Elementär kunskap om människokroppen
- Puberteten, sexualitet och ett barns födelse
- Hälsa och ohälsa
- Hygien
- ANT (Alkohol, narkotika, tobak och snus)

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

- Elementär djursystematik och artkännedom
- Växtsystematik och artkännedom
- Växtfysiologi och fotosyntesen

- De lokala och globala ekosystemen. Sambandet mellan populationer och tillgängliga resurser i ekosystemen. Människans påverkan på ekosystemen
- Behovet av biologisk mångfald.
- Östersjön, dess särdrag som innanhav, dess ekosystem och utsatthet
- Klimatförändringarnas inverkan på miljön
- Energifrågor ur hållbarhetssynpunkt och medvetna konsumenter
- Avfall -kretsloppstänkande
- Människans anatomi. Kroppens celler, organ och organsystem och deras uppbyggnad, funktion och samverkan
- Sjukdomar i de viktigaste organen. Virus, bakterier, smittspridning och infektioner.
- Sexualiteten och fortplantning
- Genetik och genteknologi. Genteknikens möjligheter och risker och etiska frågor som tekniken väcker
- Evolutionslära

Kriterier för vitsordet 8 i biologi vid slutbedömningen

Eleven

- kan enligt givna anvisningar arbeta i terräng och samla in växter och klassificera dem
- kan självständigt genomföra undersökningar i fält
- kan ge exempel på hur naturmiljön i hans eller hennes hembygd har förändrats och hur han eller hon själv kan handla enligt målen för en hållbar utveckling
- kan indela organismer i huvudgrupper
- känner igen växt-, djur-, och svamparter i närmiljön och har grundläggande kunskaper om dem
- kan beskriva växt- och djurcellens struktur i huvuddrag
- kan redogöra för fotosyntesen och beskriva dess betydelse för den levande naturen
- kan beskriva människans celler, vävnader och organ med funktion samt sjukdomar som kan drabba dem
- känna skillnaden mellan virus och bakterier och har kunskap om infektioner
- kan redogöra för könscellernas uppkomst, samlaget, befruktningen, förloppet i en graviditet och förlossning i huvuddrag
- har grundläggande kunskap i genetik och genteknologi
- har kunskap om Östersjön dess särdrag som hav, ekosystem och miljöpåverkan på den
- kan beskriva lokala och globala ekosystemens grundläggande struktur och funktion samt miljöförändringarnas påverkan på dem, vad som gynnar respektive hotar den biologiska mångfalden. Samhällsdiskussioner om biologisk mångfald, till exempel i samband med skogsbruk och jakt
- kan redogöra för en ekologiskt hållbar utveckling, vikten av att bevara naturens mångfald och miljövärdens betydelse
- kan göra mindre undersökningar om den egna livsmiljöns tillstånd

GEOGRAFI

SYFTE

Geografiundervisningen ska väcka elevernas känsla och uppskattning för hembygden och hemlandet samt utveckla en medvetenhet om samhörighet med Norden och Europa. Eleverna ska få en grundläggande uppfattning om vårt landskap, vårt land, de övriga nordiska länderna och världen. Undervisningen ska ge eleverna kunskaper om vilka mänskliga verksamheter och av naturen framkallade processer som påverkar jordytans former.

Undervisningen bör präglas av en ekologisk grundsyn och leda till insikt om att jorden är en helhet med begränsade resurser. Undervisningen ska hos eleverna utveckla förståelse och respekt för andra folkslag, deras levnadsförhållanden och kultur.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Många moment inom lärokursen i geografi kan med fördel integreras med andra läroämnen. De ämnesövergripande temastudierna bör på ett mångsidigt sätt behandla natur- och miljöfrågor, samlevnadsförhållanden, internationella frågor och fredsfrågor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 4-6

Allmänt

- kartor, diagram, statistik och elektroniska medier och nyhetskällor
- namnkunskap
- ekvatorn, polcirkelarna och vändkretsarna
- klimat- och vegetationszoner
- jordens stora ekosystem
- jorden som helhet med begränsade resurser

Finland

- regionalgeografi
- natur- och kulturgeografi
- transport och kommunikation

Norden och Europa

- olika länder
- kulturella särdrag och levnadsförhållanden

Världsdelarna

- orientering och överblick över de olika världsdelarna
- människans anpassning till olika miljöer

Kriterier för vitsordet 8 i biologi och geografi i slutet av årskurs 6

Naturen och livsmiljön

Eleven

- kan iaktta och undersöka naturen
- kan genomföra och beskriva egna enkla undersökningar av naturen
- känner igen de vanligaste växtarterna och kan samla växter enligt anvisningar

Organismerna och livsmiljöerna

Eleven

- känner till olika grupper av ryggradsdjur och känner igen de vanligaste däggdjuren, fåglarna och fiskarna i närmiljön
- vet att de gröna växterna själva tillverkar sin näring genom fotosyntes
- kan redogöra för näringskedjans huvudprinciper
- kan redogöra för allemansrätten och miljövård

Människan och hälsa

Eleven

- kan i huvuddrag beskriva människans byggnad och livsfunktioner
- kan iaktta förändringarna i sin egen uppväxt och utveckling, i puberteten, i den sexuella utvecklingen och känner de rättigheter och det ansvar som hör till åldern
- känner de rättigheter och det ansvar som hör till åldern

Kartfärdigheter

Eleven

- kan använda teckenförklaringar och skalor vid kartläsning

- kan tolka kartor, statistik, diagram, bilder och elektronisk information

Europa och världsdelen

Eleven

- känner i huvuddrag till världsdelen, oceaner, de största bergmassiven, regnskogs- och ökenområden, europeiska stater och huvudstäder
- känner till olika klimat- och vegetationszoner samt klimatförhållanden på jordkloden

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Geografiska färdigheter

- kartor, kartogram, diagram, tabeller elektroniska medier och nyhetskällor
- namnkunskap
- jordens byggnad, storlek och utveckling
- kontinenter och världshav
- processer som utformar landytan
- klimatologi
- geografiska upptäckter

Norden

- naturtyper och resurser
- vattensystem och topografi
- regionalgeografi
- kulturella särdrag och levnadsförhållanden
- näringar

Europa

- ländernas kultur- och naturgeografi
- namngeografi
- människors ekonomisk, sociala och politiska förhållanden
- naturresurser

Världen

- länder och unioner
- människors ekonomiska, sociala och politiska förhållanden
- naturresurser
- industriländer och utvecklingsländer
- jämförelse av naturförhållanden, mänsklig verksamhet och kulturella drag i världen

Den gemensamma miljön

- centrala globala miljö- och utvecklingsproblem såsom ökenspridning, befolkningstillväxt torra, översvämningar och jordbävningar
- väder och klimat

Kriterier för vitsordet 8 i geografi vid slutbedömningen

Geografiska färdigheter

Eleven

- kan hitta platser och kan använda teckenförklaringarna och skalan i kartor
- kan tolka fysiska kartor, temakartor, fotografier och statistik och kan utnyttja nyhetskällor och nätbaserad information
- kan åskådliggöra geografisk kunskap med hjälp av kartor och diagram
- kan jämföra olika regioners klimatdiagram och befolkningspyramider och själv rita ett klimatdiagram utgående från statistikuppgifter

Nordens strukturer

Eleven

- kan redogöra för hur Nordens landskap har formats och hur naturförhållandena har påverkat den mänskliga verksamheten inom olika områden i Norden.
- kan beskriva och analysera regionala drag i bebyggelse och näringsliv i Norden
- kan analysera särdrag i kulturmiljön i Norden och vet vad ett värdefullt kulturlandskap är
- kan känna igen den egna kulturens särdrag och känner till minoritetskulturerna i Finland och i våra närområden
- kan beskriva Finlands växelverkan med sina närområden, med Europa och med hela världen.

Europas strukturer

Eleven

- kan beskriva natur- och kulturförhållanden i olika områden i Europa
- namn på länder, regioner, städer, hav, sjöar, floder och bergskedjor
- kan jämföra Europa med andra världsdelar och förstår att Europa samverkar med övriga områden i världen

Världen

Eleven

- kan känna igen olika världsdelars natur- och kulturgeografiska grunddrag
- kan beskriva jordens exogena och endogena processer
- kan tillämpa sin geografiska kunskap i analyser av aktuell nyhetsinformation från olika källor och kan placera nyhetshändelser på världskartan
- kan förstå förekomst och orsaker till fattigdom och ohälsa i olika delar av världen
- ser samband mellan fattigdom, ohälsa och faktorer som befolkningstäthet, klimat och naturresurser

Den gemensamma miljön

Eleven

- kan kort redogöra för de centrala globala miljö- och utvecklingsproblemen,
- känner till lösningar på centrala globala miljö- och utvecklingsproblem
- känner till klimatförändringar och olika förklaringar till dessa, samt vilka konsekvenser förändringarna kan få för människan, samhället och miljön i olika delar av världen.

MILJÖLÄRA

Miljölära är en ämneshelhet inom blocket natur- och miljökunskap som ska genomsyra all undervisning och verksamhet i skolan. Målsättningarna och riktlinjerna ska särskilt beaktas i undervisningen i omgivningskunskap, samhällskunskap, biologi och geografi, fysik och kemi, hälsokunskap samt hemkunskap.

SYFTE

Undervisningen ska vägleda eleverna att bli intresserade av naturen, att vilja lära känna den och att skydda den. Syftet med undervisningen är att hjälpa eleverna att lära känna sig själv som människa och som en del av sin närmiljö, av sitt folk och av mänskligheten. Läroämnet syftar också till att göra eleverna förtrogna med olika regioner på jorden, deras natur och kultur och hjälpa dem att bygga upp sin kulturidentitet. Eleverna ska lära sig bedöma de konsekvenser människans verksamhet har för jorden samt inse att de måste förhålla sig till miljön på ett ekologiskt hållbart sätt.

Naturen och dess fenomen studeras i syfte att utveckla elevernas förmåga att iaktta fenomen, att ställa frågor och göra jämförelser, att göra observationer och dokumentera dem, att tolka resultaten och bedöma dem och att dra slutsatser.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

På lågstadiet ska eleverna bli förtrogna med enkla naturvetenskapliga forskningsmetoder. De ska ges möjlighet att observera olika fenomen och bekanta sig med fysiska och kemiska företeelser samt dagligen tillämpa det inlärd. Arbetsätt som bygger på elevernas egen aktivitet och på samarbete mellan eleverna ska prioriteras.

FYSIK OCH KEMI ÅK 4-6

SYFTE

Förståelse och insikt är centrala begrepp för undervisningen i fysik och kemi på lågstadiet. Eleverna ska utveckla sin förståelse för omvärlden ur ett naturvetenskapligt perspektiv, lära sig att dra slutsatser av sina observationer och känna igen orsakssammanhang. De ska lära sig göra enkla naturvetenskapliga försök, ställa hypoteser och reflektera över experimentens giltighet. De ska lära sig använda riktiga naturvetenskapliga begrepp i beskrivningar och jämförelser, utveckla en insikt om naturvetenskapliga fenomen och få bekanta sig med kända uppfinningar som historiskt har påverkat vår utveckling.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Grunden för undervisningen i fysik och kemi på lågstadiet är elevens egen aktivitet, tidigare erfarenheter och kunskaper samt den omgivande vardagliga miljön. Undervisningen ska befästa upptäckandets fascination och glädje. Den ska också uppmuntra den naturliga nyfikenheten inför till synes oförklarliga fenomen.

CENTRALT INNEHÅLL

Materien

- byggstenar
- grundämnen
- enkla kemiska föreningar
- aggregationstillstånd

Vatten

- lösningar
- blandningar
- vattnets kretslopp
- syror, baser

Luft

- sammansättning
- tryck
- föroreningar

Astronomi

- jorden och planeterna
- solen
- gravitation
- tidsbegrepp

Ljud och ljus

- egenskaper
- syn och hörsel

- ljudalstring

Elektricitet

- enkla strömkretsar
- magneter
- elsäkerhet

Energi

- värme, utgående ifrån närmiljön
- friktion

Kriterier för vitsordet 8 i fysik och kemi i slutet av årskurs 6

Utforskning av naturen

Eleven

- kan arbeta och fungera tryggt, skydda sig själv och sin omgivning och följa givna anvisningar.
- kan göra observationer och mätningar med olika sinnen och instrument, kan koncentrera sig på de väsentliga egenskaperna hos objekten, exempelvis rörelse eller temperatur och förändringar i dem.
- kan genomföra enkla undersökningar på ett systematiskt och noggrant sätt
- kan dra slutsatser av sina observationer och mätningar, presentera resultaten och förklara orsakssammanhang om naturens grundfenomen
- kan använda rätt terminologi, bl.a. jämförelser och klassificeringar av egenskaper hos ämnen, kroppar och fenomen
- kan samla in information från olika källor och begrunda dess riktighet utgående från tidigare kunskaper, undersökningar och diskussioner

FYSIK ÅK 7-9

SYFTE

Undervisningen i fysik strävar även på högstadiet till att eleverna ska lära sig förstå de viktigaste naturföreteelserna och de lagar dessa följer samt lära sig olika praktiska tillämpningar. Elevernas förståelse för fysikens betydelse i miljö och miljövard ska befrämjas.

Eleverna ska bli förtrogna med olika arbetsmetoder i fysik och deras tillämpning inom olika områden. Vidare ska undervisningen syfta till att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt, följa skrivna instruktioner, kritiskt granska och utvärdera resultat, inse samband och dra slutsatser. Eleverna ska stimuleras till intresse för den tekniska utvecklingen som sker i samhället.

CENTRALT INNEHÅLL

Storheter och mätningar

- tid och tidmätning, längd och längdmätning
- area och volym, massa och tyngd

Materien

- materien och dess beståndsdelar, elementarpartiklar
- materien och temperaturförändringar
- densitet

Mekanik

- kraft, tyngd och tryck
- mätning av krafter, sammansättning av krafter

- friktion, tröghet
- hastighet och acceleration
- fritt fall och luftmotstånd
- tyngdpunkt och stabilitet
- enkla maskiner, arbete, effekt och energiprincipen

Värme

- temperatur och fasomvandling
- värmets spridning, värmemotorer

Elektricitet och magnetism

- statisk elektricitet, elektriska fält
- ledare och isolatorer
- elektrisk ström, spänning och resistans
- strömkretsar
- energi, effekt och elförbrukning

Akustik

- alstring av ljud, ljudstyrka, frekvens och våglängd
- ljudets hastighet, överföring och lagring av ljud
- enkla musikinstrument

Optik

- ljusets utbredning och hastighet
- ljusstyrka och belysning
- reflexion och brytning, speglar, linser och optiska fibrer
- färger och spektra, polariserat ljus
- optiska instrument
- optiska naturfenomen

Strålnings- och kärnfysik

- elektromagnetisk strålning
- atomnummer och masstal, isotoper
- detektering av strålning
- fission, fusion, kärnreaktor, kärnvapen

Elektronik

- elektronrör, halvledare och deras egenskaper
- transistorer och andra elektroniska komponenter
- olika kommunikationsmedel

Astronomi

- forna tiders världsbild jämfört med vår världsbild av idag
- stjärnor, stjärnbilder, galaxer och andra företeelser i universum
- rymdfärder

Kriterier för vitsordet 8 i fysik vid slutbedömningen

Experimentellt arbete

Eleven

- kan arbeta tryggt, enligt anvisningar och tillsammans med andra
- kan genomföra naturvetenskapliga undersökningar enligt givna anvisningar, planera enkla experiment och tillsammans med andra, ställa upp mål och komma överens om arbetsfördelning och uppgifter
- kan producera småskaliga forskningsrapporter, presentera resultaten till exempel med hjälp av grafer och tabeller och tolka dem

- kan genomföra kontrollerade experiment och bedöma genomförandet och resultatens noggrannhet, tillförlitlighet och ändamålsenlighet
- vet att fysiken är en av de centrala naturvetenskaperna och att fysikkunskaper och experimentella forskningsmetoder används i andra naturvetenskaper och inom tekniken

Rörelse och kraft

Eleven

- kan undersöka olika fenomen som berör växelverkan och rörelse och använda storheter som beskriver dem, exempelvis tid, sträcka, hastighet, acceleration och kraft
- kan göra och tolka grafiska presentationer av till exempel mätresultat som gäller likformiga och accelererande rörelser, kan använda modellen för likformig rörelse för att ställa upp hypoteser och kan använda formeln för beräkning av medelhastighet också för att beräkna avstånd och tid
- förstår funktionsprinciperna för enkla mekaniska maskiner, till exempel hävstången, och känner till tillämpningar av olika mekaniska maskiner och konstruktioner
- kan använda storheter som beskriver kroppars och ämnens egenskaper och kan med hjälp av dem förklara olika fenomen, till exempel jämföra olika ämnens densitet och på så sätt förklara fenomen såsom flytförmåga och funktionsprinciperna för varmluftsballongen
- känner till sambandet mellan arbete och energi
- förstår den fysikaliska bakgrunden till bestämmelserna om trafiksäkerhet

Vibrations- och vågrörelse

Eleven

- känner igen vågrörelser och typiska vågrörelsefenomen, till exempel hur en vågrörelse uppstår, fortplantas, tas emot, reflekteras och bryts
- kan i sin omgivning identifiera olika svängande kroppar, periodiska händelser och för dem specifika fenomen, kan beskriva fenomenen med hjälp av lämpliga storheter
- kan undersöka hur ljuset reflekteras och bryts och med hjälp av ljusstrålen som modell
- förklara olika fenomen i anknytning till seendet och hur speglar och linser fungerar
- förstår ljudets och ljusets betydelse ur människans och samhällets synvinkel, till exempel buller och bullerskydd och ljusets roll vid dataöverföring.

Värme

Eleven

- identifierar och kan tolka värmefenomen i sin omgivning, till exempel lagring och transport av värme
- kan beskriva grundläggande fenomen i värmeläran, såsom värmeutvidgning och uppvärmning av kroppar, med hjälp av lämpliga storheter och experimentella lagar
- kan tillämpa lagarna för uppvärmning, värmeutvidgning och förändring av aggregationstillstånden då han eller hon ska förklara värmefenomen i sin omgivning.

Elektricitet

Eleven

- kan principerna för hur elapparater och apparater som producerar värme ska användas säkert och ekonomiskt och kan bedöma och beräkna driftskostnaderna för elapparater med olika effekt
- förstår sambandet mellan spänning och strömstyrka i en sluten krets och hur motstånden påverkar strömstyrkan, kan ställa upp hypoteser om funktionen hos olika strömkretsar och utnyttja kopplingscheman som modeller för strömkretsar
- känner till tillämpningar såsom elapparater och elektronisk information
- känner till processer för elproduktion och eltransport, till exempel hur en transformator fungerar, kan förklara energiomvandlingen i ett kraftverk och bedöma för- och nackdelar med olika typer av kraftverk.

Strukturer i naturen

Eleven

- känner till hur strålning påverkar, kan skilja mellan farliga och ofarliga slag av strålning och kan skydda sig mot strålning
- känner till de olika elementen och deras storleksförhållanden, från elementärpartiklar till galaxer, och kan med hjälp av modeller åskådliggöra dessa element och strukturer
- kan i diskussioner använda centrala fysikaliska begrepp, bl.a. energi, växelverkan och strålning
- förstår principen för energins bevarande och kan ge exempel på energiomvandlingar i olika processer, till exempel när en sten faller eller när trä förbränns.

KEMI ÅK 7-9

SYFTE

Undervisningen i kemi strävar till att eleverna ska lära sig förstå de viktigaste naturföreteelserna och de lagar dessa följer samt olika praktiska tillämpningar. Elevernas förståelse för kemins stora betydelse i miljö och miljövård ska befrämjas.

Eleverna ska bli förtrogna med laboratoriematerial, säkerhetsföreskrifter och arbetsmetoder i kemi och hur de tillämpas inom olika områden. Vidare ska undervisningen syfta till att utveckla elevernas förmåga att arbeta självständigt, följa skrivna instruktioner, kritiskt granska och utvärdera resultat, inse logiska samband och dra slutsatser. Eleverna ska stimuleras till intresse för den tekniska utvecklingen som sker i samhället.

CENTRALT INNEHÅLL

Materien

- atomen, grundämnen, kemiska tecken
- periodiska systemet, atomnummer, elementär elektronkonfiguration
- joner
- molekyler
- blandningar
- kemiska föreningar
- kemiska reaktioner
- reagens, indikatorer
- kemiska formlers och kemiska reaktionsformlers innebörd

Luften

- luftens sammansättning
- syre och oxider
- atmosfären, ozonlagret, luftföroreningar, växthuseffekten

Vatten

- vattenmolekylen
- lösningar och löslighet
- vattenföroreningar

Syror och baser

- syrornas respektive basernas gemensamma egenskaper
- vätejonen, hydroxidjonen - några viktiga syror och baser

Salter

- salternas kemiska uppbyggnad
- reaktionstyper vid saltframställning
- sura, neutrala och basiska salter
- några viktiga salters handelsnamn och deras användning

Organisk kemi

- grundämnen kol, kolväten och bergolja
- alkoholer, karboxylsyror och deras salter
- estrar, fetter och tvål
- makromolekyler, plaster, konstfibrer, proteiner, kolhydrater

Tillämpad kemi

- kemins betydelse i hemmet och i samhället
- miljö och miljövård

Elektrokemi

- elektrolys
- metallernas betydelse och användning inom elektrokemin
- metallernas spänningsserie
- galvaniska element, korrosion, blyackumulatör, alkaliska batterier

Analytisk kemi

- hur man kan bestämma vissa joner i en lösning
- några viktiga analysmetoder

Kemiska beräkningar

- begreppen isotop, masstal, atomvikt, oxidationstal, mol, formelvikt, molaritet

Kriterier för vitsordet 8 i kemi vid slutbedömningen

Eleven

- kan tryggt arbeta enligt givna instruktioner ensam och i grupp
- kan genomföra enkla naturvetenskapliga undersökningar, till exempel ett experiment där man undersöker förbränningen av ett ämne, reaktionsproduktens löslighet i vatten och vattenlösningens surhetsgrad
- kan presentera och tolka sina undersökningsresultat
- känner till olika ämnens kretslopp och fenomen som de förorsakar i naturen och omgivningen, till exempel kolets kretslopp, växthusfenomenet och försurningen
- är medveten om betydelsen av kemiska fenomen och tillämpningar av dem för människan och samhället, till exempel fotosyntesens betydelse för lagring av energi i den levande naturen samt korrosion och korrosionsskyddets betydelse för byggandet och metallindustrin
- känner till ämnen som påverkar naturen, vet deras ursprung och spridningsmekanismer och hur de inverkar på människans välbefinnande och naturens tillstånd, till exempel tungmetaller och reaktionsprodukter vid förbränning av fossila bränslen
- känner till olika branscher inom industrin, som metall- och träförädlingsindustrin samt deras produkter och produkternas betydelse i vardagslivet
- kan tolka varudeklarationer, förklara begreppet livscykel och kan som konsument göra olika val
- kan använda riktiga begrepp i beskrivningar av ämnens egenskaper och olika kemiska fenomen, till exempel surhet, elledningsförmåga och förändring av aggregationstillstånd
- kan undersöka ämnens egenskaper och använda resultaten för att klassificera, identifiera och jämföra grundämnena och kemiska föreningar, till exempel ädla och oädla metaller
- kan med hjälp av ändamålsenliga modeller beskriva atomer, kemiska bindningar och föreningar
- kan tolka enkla reaktionslikheter och ställa upp till exempel en ekvation för kolets förbränningsreaktion

- kan dra slutsatser om ämnens reaktionsbenägenhet utgående från atomernas yttersta elektronskal eller från grundämnenas placering i det periodiska systemet

HÄLSOKUNSKAP

SYFTE

Läroämnet hälsokunskap står för en helhetssyn på människan, dvs. att kropp, känslor, intellekt och tankar är beroende av varandra. Ämnet erbjuder möjlighet att i undervisningen arbeta med och diskutera såväl hälsofrågor som etiska frågor.

Målet för undervisningen i hälsokunskap är att främja kunskap som stöder elevens hälsa, välbefinnande och trygghet. Undervisningen ska utveckla elevens kognitiva, sociala, fysiska, emotionella, funktionella och etiska färdigheter. Ett grundläggande syfte med ämnet är att eleverna ska få förståelse och lära sig ta ansvar för sin egen hälsa och se den som en resurs för ökad livskvalitet. Hälsokunskapsundervisningen ska påverka elevernas attityder och värderingar mot en mer hälsofrämjande livsstil. Dessutom ska undervisningen skapa förutsättningar för alla att delta i olika aktiviteter på sina egna villkor samt utveckla gemenskap, samarbetsförmåga, förståelse och respekt för andra.

Det finns ett starkt samband mellan livsstil, livsmiljö, hälsa och livskvalitet. Läroämnet förmedlar därför kunskaper om hur god hälsa och god livs- och arbetsmiljö kan främjas.

Hälsokunskap är ett läroämne som utgår från eleven och som uppmuntrar till aktivitet och engagemang. Utgångspunkten för undervisningen ska vara barnets och den ungas vardag, uppväxt och utveckling. Vid inläringen utvecklas färdigheter som är viktiga som grund för kunskap, att tillämpa den och kritiskt granska fakta och begrunda värderingar som gäller hälsa och välbefinnande.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

I årskurserna 1–3 är undervisningen i hälsokunskap en del av undervisningen i omgivningskunskap och idrott och i årskurserna 4–6 en del av undervisningen i biologi och idrott. I årskurserna 7–9 är hälsokunskap ett fristående läroämne.

Arbetsätt som bygger på elevernas aktivitet och samarbete ska prioriteras. Detta ska göras genom både teoretisk och praktisk undervisning i form av praktiska samarbets- och värderingsövningar, forumspel, projektarbeten och temadagar.

Undervisningen i hälsokunskap ska planeras i samarbete med skolans elevhandledning, undervisningen i biologi, fysik och kemi, hemkunskap, religions- och livsåskådningskunskap, samhällskunskap och idrott. Personal inom skolans elevvård ska även delta i planeringen av undervisningen.

CENTRALT INNEHÅLL åk 7-9

Flera av momenten återkommer även i andra läroämnen. Dessa moment är lämpliga som temahelheter vid ämnesintegrerad undervisning.

Begreppet miljö och hälsa

- vad är hälsa och hälsa som resurs
- hur kan jag påverka min hälsa, sunna levnadsvanor
- hälsa i media

Droger och missbruk

- tobak, snus och alkohol
- sniffning och läkemedel
- narkotika
- dopning

Egenvård

- samband hälsa och sjukdom
- folksjukdomar
- smittosamma sjukdomar, att känna igen symptom, att vara sjuk
- hälso- och sjukvårds- och välfärdstjänster
- skador
- barns och ungas ansvar och rättigheter, även lagstiftningsmässigt

Ergonomi

- praktisk ergonomi, riktiga arbetssätt och hjälpmedel

Första hjälp

- olyckor, olycksfall och risksituationer
- förstahjälpen på land och vid vatten

Jaget i utveckling

- individen, med fokus på JAG
- självförtroende, självkänsla, positiv självbild, självrespekt.
- familj och sociala relationer, vänskap
- kroppens förändringar, psykiskt, socialt och fysiskt.
- känslor, gräl och försoning

Kost

- näringsmässiga behov, allergier, specialdieter
- kostens betydelse för hälsan
- energibalans
- kostinriktningar och aktuella strömningar

Pubertet

- flickor utvecklas till kvinnor och pojkar till män
- vad händer i kroppen och knoppen
- kärlek, gränser och gräl

Sexualitet

- sexuell hälsa, kärlek, sex och samlevnad, sexuellt beteende
- preventivmedel och könssjukdomar
- sexuella läggningar

Sociala och emotionella färdigheter

- känslor och hur man uttrycker dem
- jag och mina vänner, social förmåga och utveckling och konflikthantering
- gruppen som resurs
- valmöjligheter i livet

Stress och stresshantering

- avslappning och prestationskrav
- positiva målbilder

Sömn

- sömn och vila

Träningslära

- motion och hälsa
- fysiska egenskaper vid träning
- effekter av träning

Kriterier för vitsordet 8 i hälsokunskap vid slutbedömningen

Eleven

- vet hur man kan sköta sig själv och sin hälsa
- kan förklara hur sömn och vila inverkar på vitaliteten och välbefinnandet, kan ge exempel på föda som ur ett hälsoperspektiv är balanserad och mångsidig och vet vilken inverkan motion har på hälsan
- kan reflektera över vilken betydelse valet av livsstil har för hälsan och motivera eller ge exempel på val som främjar hälsan i vardagen
- kan använda och kritiskt bedöma olika uppgiftskällor inom hälsokunskap
- kan beskriva en hälsosam och trygg miljö och ge exempel på sätt att främja hälsa och trygghet i närmiljön
- kan redogöra för vad som kännetecknar ett gott vänskapsförhållande och en fungerande gemenskap, och ge exempel på de viktigaste färdigheterna för interaktion
- känner igen tecken på mobbning och annat våld och kan komma med praktiska exempel för hur man förebygger våld och kommunicerar på ett uppbyggande sätt
- kan begrunda och analysera orsaker till och följder av problemsituationer som ungdomar hamnat i, komma med exempel på möjliga lösningar.
- kan namnge, känna igen och uttrycka olika slags känslor
- känner till grunderna för sexuell hälsa, olika preventivmedel och preventivmetoder och deras betydelse, kan motivera och resonera om ett ansvarsfullt sexuellt beteende
- kan beskriva och reflektera över de beroenden och hälsorisker som är förknippade med njutnings- medel, såsom tobak, snus, alkohol, droger och lösningsmedel samt ange orsaker till och följder av deras användning, ge förklarande exempel på sätt att undvika dem
- känner till viktiga fakta om tobak, alkohol och droger, vet varför de är skadliga och kan ge exempel på varför det är farligt att använda dem.
- kan iaktta egna symtom och känner till grunderna för hur man använder mediciner på ett ändamålsenligt sätt
- känner till de vanligaste folksjukdomarna och deras riskfaktorer
- känner till huvudprinciperna och kan beskriva eller förevisa hur man handlar och ger första hjälpen i olika slags risksituationer och vid olyckstillfällen
- har kännedom om centrala hälsovårds- och välfärdstjänster i den egna skolan och kommunen, kan söka sig till dem och med exempel beskriva hur man handlar på ett ändamålsenligt sätt då tjänsterna används

RELIGIONSKUNSKAP

SYFTE

För att elevernas utveckling till trygga och harmoniska människor ska främjas ska de ges möjlighet att bearbeta normer och värderingar samt ta ställning i olika livsfrågor och till den kristna människosynen. Undervisningen i religionskunskap syftar till att eleverna ska lära känna kristendomens heliga skrift Bibeln, den kristna tron och etiken samt huvuddragen i kristendomens historia och samfundsformer. Undervisningen i religionskunskap syftar inte till att eleverna ska omfatta någon särskild religiös övertygelse.

Undervisningen ska betona att vår västerländska kultur, lagstiftning, konst, litteratur m.m. i hög grad bygger på den kristna religionen och dess etik. Vidare ska eleverna göras medvetna om kristendomens tusenåriga historia i landskapet samt om att de gamla kyrkorna och deras rika symbolspråk vittnar om religionens betydelse för tidigare generationer.

Undervisningen i religionskunskap ska även orientera om övriga religioner, deras heliga skrifter, tro, etik och samfundsformer. Den ska också ge kännedom om andra

livsuppfattningar och attityder till tillvaron än de religiösa. Undervisningen ska ge eleverna sådan kunskap som ger förståelse för och beredskap att möta olika religiösa och livsåskådningsmässiga uppfattningar. Eleverna ska lära sig respektera olika uppfattningar i trosfrågor. Dessutom ska undervisningen ge inblickar i nutidens tankeströmningar, etik och livsåskådningsfrågor. Undervisningens mål är en religiös och livsåskådningsmässig allmänbildning.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

Bibeln och kristendomen som grund för vår kultur

- Bibelns berättelser, Gamla och Nya Testamentet

Kyrkoåret

- kyrkoårets högtider och traditioner

Hemförsamlingen och närområdets religiösa liv

- kunskap och kännedom om sådana kyrkor, religioner och minoriteter som ansluter sig till elevernas liv
- hemförsamlingens kyrka och verksamhet

Kyrkohistoria

- Grunddragen i den kristna kyrkans utveckling exempelvis Petrus, Paulus, Franciscus, den heliga Birgitta, Luther
- kristna i olika delar av världen

Världsreligioner

- en första inblick i världsreligionerna

Identitet och livsfrågor

- frågor som syftar till att stärka det egna jaget och identiteten
- samtal om respekt och tolerans
- uttrycka tankar om livet, förlust och sorg, gott och ont och ge respons på andras tankar

Etik

- Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer.
- Frågor om vad ett bra liv kan vara och vad det kan innebära att göra gott.
- Grundläggande mänskliga rättigheter såsom alla människors lika värde samt barnets rättigheter i enlighet med barnkonventionen.
- kristen etik utgående från de tio buden, den gyllene regeln och det dubbla kärleksbudet samt diskussioner kring respekt, ansvar och förlåtelse.

Kriterier för vitsordet 8 i religionskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

- känner till grunddragen i den kristna kyrkans utveckling
- känner till grunddragen i världsreligionerna
- känner till de grundläggande dragen hos den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och församlingen där han eller hon bor
- känner till Bibelns centrala berättelser
- har kännedom om det religiösa språkbruket
- har kännedom om religiösa begrepp och symboler
- ser religionens inverkan i sitt liv och sin närmiljö
- har förmåga till etisk eftertanke
- kan identifiera faktorer som inverkar på moralbeslut och beaktar dem i sitt liv

CENTRALT INNEHÅLL åk 7-9

Vad är religion

- centrala begrepp
- symboler
- fenomenologi och dess påverkan på individen

Religiösa skrifter

- Bibeln i relation till andra heliga skrifter

Den kristna kyrkan

- Dess utveckling, utbredning och uttrycksformer i ett åländskt och nordiskt perspektiv
- Utmärkande drag och historia för kristendomens tre stora inriktningar: den katolska kyrkan, den ortodoxa kyrkan och de protestantiska kyrkorna

Världens religioner

- Judendom, Islam, Hinduism och Buddhism
- Nya religiösa rörelser och livsåskådningar
- Gamla religioner och kulturer exempelvis grekisk mytologi, asatro, naturreligionerna, Mesopotamien, Egypten

Identitet och livsfrågor

- Olika livsfrågor, till exempel meningen med livet, relationer, kärlek och sexualitet skildrat i ungdomarnas vardag.
- Hur religioner och andra livsåskådningar kan forma människors identiteter och livsstilar.
- Riter och traditioner och deras funktion vid formandet av identiteter och gemenskaper

Etik

- Vardagliga moraliska dilemman. Analys och argumentation utifrån etiska modeller, till exempel konsekvens- och pliktetik.
- Moraliska frågor som rör jämställdhet oberoende kön, ursprung och sexualitet.
- Tolerans gentemot människor som tror och tänker annorlunda
- Etiska begrepp som kan kopplas till frågor om hållbar utveckling, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar, till exempel frihet och ansvar.

Kriterier för vitsordet 8 i religionskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- kan förstå religiöst tänkande, religiösa upplevelser samt religiöst beteende
- känner till Bibelns centrala innehåll i relation till andra heliga skrifter
- känner till de händelser som ledde till kristendomens uppkomst och behärskar de viktigaste skedena i de kristna kyrkornas historia
- förstår religionernas inflytande på kulturen
- har grundläggande kännedom om världens stora religioner
- har förmåga till ansvarsfull etisk reflektion
- ser följderna av sina val och handlingar

LIVSÅSKÅDNINGSKUNSKAP

SYFTE

Undervisning i livsåskådningskunskap ges åt elever som inte hör till något religiöst samfund eller inte har undervisning enligt sin konfession. Syftet med undervisningen i livsåskådningskunskap är att hjälpa eleverna att utvecklas till individer som har goda relationer till andra människor, ansvar för sig själva och andra ävensom känsla för globala frågor. Eleverna ska få möjlighet att diskutera frågor som gäller bl.a. etik, fred

och solidaritet, natur och miljö. Vidare ska eleverna få information om olika världsåskådningar och religioner, speciellt med anknytning till den humanistiska traditionen.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Undervisningen bör utgå från och knyta an till elevernas mognad och egna erfarenheter samt lokala och aktuella händelser med respekt för hemmens olika traditioner och livsåskådningsfrågor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

Jagbild och identitet

- utvecklandet av elevens självkänsla – att söka sig själv
- kärlek, glädje, sorg och fruktan
- att vara ålänning
- arbete, vila och rekreation

Empati och kamratskap

- konfliktlösning
- relationer och vänskap

Mänskliga och medborgerliga rättigheter

- individuella olikheter
- gemensamma allmänmänskliga värden, de mänskliga rättigheterna ställning i världen, rättigheter och skyldigheter
- mobbning

Seder och levnadsförhållanden

- levnadssätt och boendeförhållanden
- samverkan mellan folken och kontakter människor emellan

Livsåskådningens grunder

- avgöranden som ligger till grund för icke-religiösa livsåskådningar och religiösa livsåskådningar
- innebörden i religionsfrihet

Jorden, naturen och människan

- forskning om världens och livets uppkomst, människans utvecklingshistoria
- människan och kretsloppet i naturen
- skyddandet av miljö, djur och växter

Samhällets, kollektivets och individens moraliska ansvar

- samlevnad: regler, löften, avtal, förtroende, ärlighet
- mänskliga rättigheter, skyldigheter
- jämlikhet och fred, demokrati

Kriterier för vitsordet 8 i livsåskådningskunskap i slutet av årskurs 6

Människorelationer och moralisk tillväxt

Eleven

- kan bedöma olika situationers moraliska krav
- vet att ett handlande som står emot ens principer är fel
- kan granska moraliska problem tillsammans med andra och accepterar att man kan handla enligt olika principer
- förstår att det finns fredliga lösningar på konflikter

Självkännedom och kulturidentitet

Eleven

- identifierar livsåskådningsfrågor
- kan använda centrala begrepp i läroämnet (livsåskådning, kultur, minoritet)
- vågar föra fram egna synpunkter och förstår att de bör kunna motiveras
- har förmåga att gestalta livsåskådningsfrihetens betydelse i sitt liv
- kan gestalta den finländska kulturen som en del av världens kulturella mångfald

Samhälle och mänskliga rättigheter

Eleven

- känner till principerna för mänskliga rättigheter, tolerans och rättvisa
- förstår betydelsen av gemensamma regler
- förstår det individuella ansvaret och att individerna hör till olika gemenskaper

Människan och världen

Eleven

- känner till olika förklaringar om världen och människans plats i den
- förstår vilken betydelse naturen och miljön har för människan
- kan handla med respekt för naturen och har tagit till sig principerna för en hållbar utveckling

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Familjen i det nutida samhället

- seder och bestämmelser vid namngivning, vigsel och begravning
- olika samlevnadsformer
- olika uppfattningar om idealsamhällen

Ansvar och etik

- livets mening och värden i livet
- egna beslut, möjligheter att påverka och följder av egna handlingar
- ungdomskulturens etiska värden
- ansvar, frihet och meningsfullhet i arbete och yrkesliv
- olika former av yrkes- och allmän etik t.ex. vetenskap, information, hälsovård, affärsliv, politik och förtroendeuppdrag
- tillförlitlighet i information, datateknikens konsekvenser och följder

Religion och ateism

- världsreligionerna och ickereligiösa livsåskådningar
- centrala filosofiska och religiösa begrepp

Rättvisa och rättigheter

Uppfattningar om rättvisa gällande t.ex. förmögenhet, sysselsättning, jämställdhet mellan könen samt de handikappades rättigheter;

- värderingar, normer och lagar
- den humanistiska traditionen och dess uppfattningar om livet
- människans grundbehov och grundrättigheter

Världens framtid

- möjligheter att påverka den framtida utvecklingen
- naturtillgångar, fördelning, miljöproblem och befolkningstillväxt
- fredsfrågor

Kriterier för vitsordet 8 i livsåskådningskunskap vid slutbedömningen

Människorelationer och moralisk tillväxt

Eleven

- kan se sambandet mellan val av värderingar och ett gott liv
- kan se de aspekter som de etiska grundbegreppen ger, t.ex. avsikten med en handling och aktörens syfte med den, handlingens konsekvenser samt människans ansvar och rättigheter
- kan se de etiska aspekterna på ett moraliskt dilemma och föreslå en etiskt godtagbar lösning
- kan iaktta de etiska dimensionerna i vardagen, konsten, medierna eller på andra livsområden och kan motivera skillnaden mellan mera eller mindre etiskt utvecklade bedömningar.

Självkännedom och kulturidentitet

Eleven

- kan identifiera och benämna väsentliga drag i de viktigaste världsåskådningarna och kulturerna och ange hur de utvecklats
- kan ställa olika kulturella begrepp och symboler i relation till skilda livsåskådningstraditioner
- förstår skillnaden mellan en sekulär och en religiös livsåskådning
- kan utnyttja inlärd kulturella begrepp och skaffa kunskap om olika livsåskådningar

Samhälle och mänskliga rättigheter

Eleven

- känner till de mänskliga och medborgerliga rättigheterna i huvuddrag och kan förklara skillnaderna mellan dem
- kan betrakta individens förhållande till samhället ur etisk synvinkel
- kan reda ut beroendet mellan rättigheter och skyldigheter
- känner till alternativa och motstridiga samhällsuppfattningar
- känner igen kränkningar av de mänskliga och medborgerliga rättigheterna och kan bedöma motiveringarna för olika krav på jämlikhet och rättigheter
- känner till problem i det moderna samhället och kan framföra både optimistiska och pessimistiska uppfattningar om framtiden

Människan och världen

Eleven

- förstår principerna för en hållbar utveckling
- känner till utgångspunkterna för miljöetik
- kan bedöma individens etiska perspektiv i relation till miljön
- förstår vilken inverkan samhälleliga avgöranden har på lång sikt

HISTORIA

SYFTE

Huvudsyftet med undervisningen i historia är att eleverna ska bilda sig en grundläggande uppfattning om hur deras eget liv har rötter i tidigare generationer och deras levnadsvillkor. Eleverna ska lära sig förstå att den egna kulturen och andra kulturer är resultat av historiska utvecklingsprocesser.

De kunskaper som eleverna får om det förflutna ska bidra till att utveckla ett analytiskt och kritiskt tänkande som redskap för att förstå nutidens samhälle och kultur. Genom att

analysera vår samtid ur ett historiskt perspektiv bör eleverna bli medvetna om att framtiden påverkas av handlingar och beslut i gångna tider. Undervisningen ska betona att vi alla därigenom har ett stort ansvar för den fortsatta samhällsutvecklingen.

Undervisningen i historia ska belysa social, kulturell, religiös, rättslig, vetenskaplig, ekonomisk, teknisk och politisk utveckling. Genusperspektivet ska beaktas i undervisningen. Studierna bör leda till insikt om att såväl idéer som materiella villkor påverkar utformningen av allt mänskligt liv. Eleverna bör lära sig att varje tid har sina särdrag och att människor och händelser också bör betraktas utifrån sin tids värderingar och förutsättningar.

Undervisningen syftar till att skapa förståelse för kulturmiljö, traditioner och människors levnadsvillkor, och därigenom ge insikt om den identitet som kulturarvet ger. Eleverna ska tillägna sig kunskap om det historiska kulturarvet och om dagsaktuella händelser både ur ett världshistoriskt och ur ett åländskt perspektiv.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 4-6

Undervisningen ska behandla Ålands och närmiljöns historia och dra paralleller till samtida historiska händelser i omvärlden. Undervisningen ska behandla tiden från stenåldern fram till 1800-talets början.

Nordens historia fram till 1808

- Stenåldern
- Bronsåldern
- Järnåldern
- Medeltiden
- Vasatiden
- Stormaktstiden
- Frihetstiden
- Gustavianska tiden

Världshistorien fram till 1789

- De första högkulturerna
- Antiken
- Medeltiden i Europa
- Upptäckterna
- Nya tiden till franska revolutionen

Ålands historia

- Fornlämningar (boplatser och gravfält)
- Sjöleder (Kung Valdemars segelled)
- Åland som en del av det svenska riket
- Levnadsförhållanden (familj, släkt, by, socken)
- Näringar (djurhållning, fiske, handel)
- Kyrkans makt och inflytande
- Klostret på Kökar
- Kastelholm (administrativt centrum)
- Kungsgårdarna
- Postväsendet och övriga kommunikationer
- Sjukvården (Spetälskehospitalet på Gloskär)
- Häxprocesserna
- Kringen och båtsmanshållet
- Stora ofreden
- Lilla ofreden

Kriterier för vitsordet 8 i historia i slutet av årskurs 6

Eleven

- känner till att det förflutna kan delas in i olika tidsperioder
- kan nämna karakteristiska drag för olika tidsperioder
- kan leva sig in i en människas situation förr i tiden, kan förklara varför människor under olika tidsperioder tänkte och handlade på olika sätt
- kan återge ett aktuellt tema som behandlas genom att förklara händelsen eller fenomenet
- kan skilja fakta från åsikter
- känner till att en del saker kan tolkas på olika sätt och kan förklara varför
- förstår att det finns en kontinuitet från en tidsperiod till en annan
- förstår att förändring inte är detsamma som framsteg och att förändringar inte heller betyder detsamma ur olika människors och gruppers synvinkel
- kan använda, jämföra och skilja källor från varandra

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Undervisningen ska behandla Finlands historia och världshistorien på 1800- och 1900-talen med paralleller till betydelsefulla tidsperioder, händelser och personer på Åland.

Ålands historia

1700 och 1800-talen

- Upplysningen och franska revolutionen
- Industrialism, urbanisering och teknologisk utveckling
- De politiska ideologiernas uppkomst
- Demokratins framväxt
- Nationalism, imperialism och kolonialism

1900-talet

- Första världskriget
- Mellankrigstiden
- Andra världskriget
- Tiden efter 1945

2000-talet

- Världen i dag

Finlands historia från början av 1800-talet fram till i dag

- 1808-1809 års krig
- Finland under ryska tiden
- Inbördeskriget
- Det självständiga Finland
- Finland under andra världskriget
- Finland efter 1945

Ålands historia med betoning på tiden efter 1808-1809 års krig

- 1808-1809 års krig
- Åland under ryska tiden
- Levnadsförhållandena och näringslivets utveckling på Åland under 1800-talet (familj och vardagsliv, besuttna och obesuttna, skolväsendet, seder och bruk)
- Mariehamn
- Sjöfartsnäringen under 1800-talet

- Migration under 1800 och 1900-talen
- Åland under första världskriget
- Ålandsfrågan/Ålandsrörelsen
- Sjöfart och rederiverksamhet under 1900-talet
- Levnadsförhållandena och näringslivets utveckling under 1900-talet
- Åland under andra världskriget
- Självstyrelsens utveckling fram till idag

Kriterier för vitsordet 8 i historia vid slutbedömningen

Eleven

- kan se vilka faktorer som påverkar skeendet
- kan söka och läsa olika källmaterial och reflektera över innehållet
- kan besvara frågor om det förflutna med hjälp av information ur olika källor
- kan placera in händelser som han eller hon har studerat i deras historiska sammanhang och kan på så vis tidsbestämma dem
- kan förklara varför människor under olika livsförhållanden handlade annorlunda förr än i dag
- kan förklara orsaker till och följder av historiska händelser
- kan bilda sig en uppfattning om händelser och fenomen samt motivera och bedöma sin uppfattning

SAMHÄLLSKUNSKAP

SYFTE

Undervisningen i samhällskunskap syftar till att eleverna ska utveckla kunskaper om förhållanden och sociala relationer i samhället såväl nationellt som internationellt. Undervisningen ska ge insikter i Ålands särställning som ett självstyrt, enspråkigt och demilitariserat landskap.

Samhällskunskapen har ett särskilt ansvar för att fostra eleverna till medborgare i ett demokratiskt samhälle. Syftet är att eleverna genom kunskap om och förståelse för samhällets lagar och normsystem, ska bli medvetna om sina demokratiska rättigheter och skyldigheter. Eleverna ska lära sig respektera och utveckla sin förståelse för andra människor - deras kultur, värderingar och levnadssätt. Syftet med fostran till fred, internationell solidaritet och rättvis fördelning av jordens begränsade resurser är att hos eleverna utveckla positiva samhällsetiska värderingar.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Familjen, samhället och ekonomin

- familj och skola
- den egna ekonomin
- miljömedvetenhet och miljövard
- jämställdhetsfrågor

Det åländska samhället

- kommunen och självstyrelsen
- Åland och omvärlden
- åländska näringar
- åländska traditioner
- demilitariseringen

Praktiska medborgarfärdigheter

- telefon, post och bank
- trafikkunskap och -säkerhet

- allemansrätten
- brand- och befolkningskydd
- sjöräddning

Informationssamhället

- medierna och deras påverkan
- upphovsrätt och källkritik

Lag och rätt

- i skolan
- i samhället

Mänskliga och medborgerliga rättigheter

- demokrati
- rättigheter och skyldigheter
- de mänskliga rättigheternas ställning i världen
- FN och FN:s roll

Kriterier för vitsordet 8 i samhällskunskap i slutet av årskurs 6

Eleven

är medveten om och kan ta ställning till bl.a. miljö- och hälsoaspekter, samlevnads-, kultur- och jämställdhetsfrågor i samhället

- känner till medborgerliga rättigheter och skyldigheter
- förstår etiska frågor i anslutning till individens rättigheter och skyldigheter
- känner till kommunstrukturen i landskapet
- kan tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna
- kan bilda sig en uppfattning om samhälleliga angelägenheter
- förstår etiska frågor i anslutning till samhällelig och ekonomisk verksamhet

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Familjen och närsamhället

- boendemiljö
- privatekonomi
- det sociala skyddsnetet
- könsroller, jämlikhet och jämställdhet
- handikappkunskap
- miljömedvetenhet
- trafikkunskap

Det åländska samhället

- kommunerna
- självstyrelsen; lagting och landskapsregering
- partier på Åland
- Åland i EU

Ekonomi och konsumentfostran

- kommersiell påverkan
- sparande, lån och konsumtion
- miljömedvetenhet
- skatter och avgifter
- ekonomiska system
- ekonomiskt samarbete i Norden, Europa och världen
- global ekonomi

Lag och rätt

- hur rättssamhället fungerar
- brottslighet och påföljder samt brottsförebyggande arbete
- alkohol och narkotika
- trafiksäkerhet

Arbetsliv och jämställdhet

- jämställdhet i utbildning och arbetsliv
- lagar och avtal

Demokrati

- rättigheter och skyldigheter
- opinionsbildning och påverkan
- riksdag, president och regering
- samhällsorganisationer och folkrörelser
- subkulturers roll i samhället

Europeiska Unionen

- målsättningar
- medlemsstater
- institutioner och organisationer
- samarbetsformer

Fred och försvar

- demilitariseringen
- militära maktstrukturer
- internationellt samarbete
- FN:s roll
- global terrorism

Kriterier för vitsordet 8 i samhällskunskap vid slutbedömningen

Eleven

- kan kritiskt tolka information, statistik och grafiska framställningar som förmedlas av medierna
- kan motivera sina uppfattningar om samhällseliga angelägenheter
- kan jämföra olika alternativ till samhällseligt beslutsfattande och ekonomiska lösningar och följderna av dem
- förstår att det finns flera alternativ när det gäller att fatta samhällseliga beslut och lösa ekonomiska frågor
- förstår etiska frågor i anslutning till samhällselig och ekonomisk verksamhet
- förstår det politiska systemet (kommun, landskap, stat och EU)
- känner till rättssystemet i Finland och principer för rättssäkerhet

MUSIK

SYFTE

Musiken är en konstform som utgör ett särskilt kunskapsområde i skolan; musiken är bärare av kunskap för estetiska uttryck, kreativitet och kommunikation, samt utgör en viktig grund för lärande, bearbetning och rekreation.

Genom hela vår historia förenas musik med andra konstformer i uttryck som speglar och påverkar människans växande och utveckling.

Musikens olika kunskapsformer - såsom musicerande, musiklyssnande, musikskapande och musikkunnande – bidrar till musikalisk medvetenhet, en vilja att använda sig av musik som uttrycksform och kommunikationsmedel, samt vidgade musikaliska horisonter.

Utvecklandet av dessa kunskapskvaliteter är ett viktigt led i elevens identitetsutveckling och grunden för ett aktivt deltagande i såväl skolans som i samhällets kulturliv.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG ÅK 1-6

Det centrala i musikundervisningen i åk 1-6 är att genom lekfull och helhetsinriktad verksamhet utveckla elevens musikaliska uttrycksförmåga. Undervisningen ska erbjuda eleven olika slag av musikaliska miljöer och uppmuntra eleven till att uttrycka och förverkliga sina egna föreställningar. I lågstadiets två sista årskurser ska musikundervisningen utveckla elevens förmåga till analys och reflektion, samt lära eleven att i samband med musicerande, musikskapande och musiklyssnande, använda sig av musikens element, begrepp och notation.

Eleven ska

- lära sig använda sin röst på ett naturligt sätt och uttrycka sig genom att sjunga, spela och röra sig till musik i olika musikaliska sammanhang, stilar och genrer
- lära sig fungera på ett ansvarsfullt sätt i en musicerande grupp
- lära sig gestalta egna musikaliska idéer genom att använda sig av musikens olika element
- lära sig använda musikens specifika begrepp och skriftliga symboler som stoff i sitt musikskapande
- lära sig förstå mångfalden i musikens värld och känna igen musik och musikinstrument från olika tider, platser och miljöer
- utveckla sin förmåga till musiklyssnande

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG ÅK 7-9

Det centrala i musikundervisningen i åk 7-9 är att analysera musikens värld och den egna musikaliska upplevelsen, samt att i samband med musicerande, musikskapande och musiklyssnande fördjupa sig i och använda sig av musikens element, begrepp och notation.

Eleven ska

- upprätthålla och utveckla sin musikaliska uttrycksförmåga i en musicerande grupp
- utveckla sin förmåga att ta del av, analysera, reflektera över och bedöma musikaliska uttryck, samt härleda dem till ett musikaliskt, kulturellt och historiskt sammanhang
- bygga upp sitt kreativa förhållningssätt till musiken och dess uttrycksmöjligheter genom att skapa musik
- lära sig förstå vilken uppgift musikens element, puls, rytm, tempo, melodi, harmonik, dynamik, klangfärg och form har i musiken och lära sig använda begrepp och notationer för dem

Musikundervisningen i de båda stadierna ska framför allt leda till att eleven utvecklar sin förmåga att musicera enskilt och i grupp samt reflektera öppet och nyfiket i sitt musiklyssnande. Vidare ska undervisningen uppmuntra eleven till att uttrycka sig musikaliskt genom eget musikskapande. Musikkunskap ska på ett naturligt sätt ingå i elevens musikutövande och musiklyssnande, och utgöra grunden för en musikalisk allmänbildning.

I undervisningen ska praktiska övningar i sång, spel, dans och rörelse samt musiklyssnande vara av central betydelse. Genom dessa moment ska eleven tillägna sig olika musikaliska uttryckssätt, röstteknik och instrumentteknik, en sång- och spelrepertoar och en grundläggande färdighet i gemensamt musicerande. Dessa musikaliska färdigheter ska utvecklas genom repetition och långsiktig övning.

Musikundervisningen ska uppmuntra eleven till ett positivt förhållningssätt till musik och på så sätt skapa en grund för ett bestående musikintresse.

I undervisningen ska repertoar och övningar representera olika genrer och traditioner, kulturer och historiska miljöer samt musiken i elevens egen vardag.

Musik kan med fördel integreras med skolans övriga ämnen, såsom bild, drama och media, språk, samhälls- och naturorienterande ämnen, matematik och gymnastik.

Undervisningen ska sträva till att göra eleven förtrogen med den åländska och nordiska musiktraditionen.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

Musicerande

- övningar i röstbehandling med hjälp av tal, ramsor, sånger och sånglekar
- kanon och enkel flerstämmig sång
- enskilt och gemensamt musicerande med rytm-, melodi- och
- ackordinstrument
- dans och rörelse

Musiklyssnande

- allsidigt musiklyssnande där eleven genom olika aktiviteter erfar och uttrycker egna upplevelser, föreställningar och associationer
- aktivt lyssnande med reflektion, analys och samtal om musik

Musikskapande

- skapande av egen musik, t ex med utgångspunkt i text, bild, dans, rörelse eller drama
- improvisation som musikaliskt uttryck i rörelse, rytm och melodi

Musikkunnande

- musikens element, begrepp och musikens notation i samband med musicerande, musiklyssnande och musikskapande
- instrumentkännedom
- en sång-, spel- och lyssnarrepertoar som gör eleven förtrogen med såväl åländsk och nordisk musiktradition som med västerländsk och utomeuropeisk musikkultur, och som innehåller exempel från olika miljöer, tidsperioder och musikstilar.

Kriterier för vitsordet 8 i musik i slutet av årskurs 6

Musicerande

Eleven

- kan använda rösten så att eleven kan delta i unison sång
- behärskar en sångrepertoar, delvis utantill
- uppfattar musikens grundpuls, melodi och harmonik, så att eleven kan öva sig i att spela och delta i en musicerande grupp
- kan fungera i en musicerande grupp och ta hänsyn till de andra medlemmarna i gruppen
- kan aktivt delta i gemensam dans eller rörelse

Musiklyssnande

- kan uttrycka sin lyssnarupplevelse verbalt, med bilder eller med rörelser
- kan reflektera, analysera och samtala kring sitt musiklyssnande

Musikskapande

- kan ensam och i grupp, och med hjälp av musikens olika element, eller med rörelse och dans, hitta på egna musikaliska uttryck

Musikkunnande

- förstår och använder sig av enkla musikaliska begrepp och enkel notation
- känner igen ett flertal instrument och vet hur de låter i ett musikaliskt sammanhang
- känner igen och har kunskap om musik från olika kulturer, tider och miljöer
- är förtrogen med åländsk och nordiskt musiktradition

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Musicerande

- övningar i röstbehandling och övningar som speciellt utvecklar röstens mångsidiga användningsmöjligheter
- unison- och flerstämmig sångrepertoar som ger inblick i olika stilar och genrer
- övningar som utvecklar samspelsförmågan och en spelrepertoar som representerar olika musikstilar och musikkulturer
- dans och rörelse

Musiklyssnande

- övningar i aktivt lyssnande med vilka eleven kan utveckla en förmåga till analys, reflektion och bedömning av musik
- en mångsidig lyssnarrepertoar och härledning av tidsperiod, plats och miljö

Musikskapande

- utvecklande av egna musikaliska uttryck genom att improvisera, komponera och arrangera, t ex med hjälp av ljud, sång, dans och rörelse, olika instrument och samtida digitala verktyg

Musikkunnande

- Fördjupad kunskap om musikens sammanhang, instrument och begreppsvärld i samband med musicerande, musiklyssnande och musikskapande

Kriterier för vitsordet 8 i musik vid slutbedömningen

Musicerande

Eleven

- deltar i unison sång, kan sjunga rytmiskt rätt och följer melodilinjen
- behärskar grundtekniken på något rytm-, melodi- eller ackordinstrument och deltar i samspel

Musiklyssnande

- kan lyssna till musik, göra iakttagelser och framföra motiverade synpunkter

Musikskapande

- kan använda musikens element som byggnadsmaterial för att utveckla och förverkliga egna musikaliska uttryck

Musikkunnande

- uppfattar och har kunskap om väsentliga drag och sammanhang i musikens utveckling genom tiderna, och har en relevant instrumentkännedom
- kan använda sig av musikens begrepp och notation i samband med musicerande och musiklyssnande

BILDKONST

SYFTE

Undervisningen i bildkonst har som syfte att hjälpa eleverna att utveckla en förmåga att se och iaktta, och att självständigt uttrycka tankar och känslor i bild. Undervisningen ska sträva till att stärka eleverna i att utveckla ett rikt och personligt uttryckssätt.

Undervisningen ska bidra till att erbjuda eleverna kunskap om olika tekniker för att utveckla sina visuella färdigheter. Vidare ska undervisningen ge eleverna möjlighet att stärka sin självkännetdom och sociala beredskap. Eleverna ska lära sig att acceptera eget och andras arbete och bli medvetna om bildens och mediabildens funktion och betydelse för individ och samhälle. Eleverna ska ges möjlighet att utveckla en vidgad förmåga att kritiskt granska och värdera bilder i sin omgivning.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG ÅK 7-9

Innehållet i undervisningen ska planeras utgående från elevernas verklighet och intresse samt successivt förändras i takt med elevernas mognad från ett mera spontant och intuitivt arbete till en mera medveten bild- och formuppfattning. Konkreta uppgifter ska stöda eleverna i deras kreativa process. Undervisningen ska även skapa ett intresse för bildkonstens roll i samtiden samt i historien.

Bildkonsten kan med fördel förstärka och konkretisera undervisningen även i andra ämnen. Bildkonsten bär en fostrande roll också i kultur- och miljöfrågor.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

Att uttrycka sig i bild och tänka visuellt

- tekniker; teckning, måleri, grafik
- material; blyerts, kol, kritor, färg
- färglära; grundfärger, mellanfärger och valörer
- kompositionslära; form, rum, rörelse

Formgivning, arkitektur och miljöestetik

- tredimensionellt byggande; arbeten i lera och papper
- byggnadstradition
- miljöfostran

Medier och visuell kommunikation

- grafisk formgivning; reklambilder, förpackningar
- illustration; kombination av bild och text
- digitala bilder; fotografi och video

Konsthistoria och kulturkännetdom

- lokal konst
- allmän konsthistoria och kännetdom om multikulturella konstuttryck

Kriterier för vitsordet 8 i bildkonst i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan ge sina tankar, känslor och föreställningar visuell form och omvandla sina iakttagelser till bilder
- känner till kompositionens grunder i bildframställning och rumsåtergivning och förstår materialets egenskaper
- kan använda de viktigaste redskapen och teknikerna i sin bildframställning och använda skisser som hjälpmedel i sitt arbete
- kan vårda arbetsredskap och material
- kan dokumentera sin arbetsprocess och använda den vid självvärdering

- kan diskutera egna och andras bilder, och använda grundläggande konstbegrepp
- vet vad konstnärer gör, känner till en del konstnärers arbeten och de visuella uttrycken för främmande kulturer i sin egen erfarenhetskrets
- kan under handledning använda bilder i sin omgivning och kan bedöma hur han eller hon utnyttjar media och kan motivera sitt bildval
- kan observera och bedöma skillnaderna mellan den verkliga och den fiktiva världen
- kan använda några redskap för visuell kommunikation
- kan arbeta ensam och i samverkan med andra

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Att uttrycka sig i bild och tänka visuellt

- tekniker; teckning, måleri, grafik
- material; vanliga material inom teckning, måleri och grafik; deras särdrag och användning
- färglära; grundfärger, mellanfärger, komplementfärger och valörer. Rena / brutna färger och kalla / varma färger
- kompositionslära; form, rum, rörelse och rytm

Formgivning, arkitektur och miljöestetik

- tredimensionellt byggande; olika material inom skulptur
- uttryckssätt, stildrag och traditioner inom arkitektur och formgivning
- miljöfostran; estetisk, etisk och ekologisk bedömning av den byggda miljön.

Medier och visuell kommunikation

- granskning av bildens roll i medierna, analys av olika medieprodukters uppbyggnad och innehåll
- fotografering, digitala bilder och rörliga bilder
- grafisk formgivning; kombination av ord och bild

Konsthistoria och kulturkännedom

- centrala drag i konstens historia och samtidskonsten och bildvärlden i olika kulturer
- utställnings- och museibesök, samt kännedom om konstnärers arbete
- bildanalys; att undersöka ett bildkonstverks uppbyggnad och att tolka bilder

Kriterier för vitsordet 8 i bildkonst vid slutbedömningen

Eleven

- kan uttrycka sig visuellt
- kan använda metoder för bildkomposition samt viktiga material och tekniker inom bildkonsten och de visuella medierna
- kan i sitt arbete välja de material och tekniker som lämpar sig bäst för ändamålet
- kan redogöra för bildskapandet som en process som sträcker sig från skisser till färdiga arbeten
- kan identifiera vissa centrala fenomen inom bildkonsten och placera dem i sin tid och i sitt kulturella sammanhang
- kan undersöka och tolka bilder i konst och medier
- kan utnyttja konstnärsbesök, besök på utställningar och museer och kulturella tjänster på Internet
- kan särskilja, bedöma och värdesätta estetiska och ekologiska egenskaper hos olika miljöer
- känner till planerings- och formgivningsprocessens olika skeden och kan tillämpa dem i sitt arbete
- kan uppfatta kultur- och stildrag inom arkitektur och formgivning
- kan grunderna inom visuell kommunikation och medieteknologi; fotografering och videofilmning, digital bildbehandling och grafisk planering
- kan analysera medieframställningar vad gäller innehåll, uppbyggnad och visuellt utförande

- kan iaktta och bedöma sitt lärande och utnyttja andras respons i sitt arbete
- kan dokumentera sin arbetsprocess och utnyttja dokumentationen vid självvärdering
- kan arbeta såväl självständigt som interaktivt tillsammans med andra i enlighet med vad uppgiften kräver
- kan under handledning använda konstverk, bilder i omgivningen, natur och bebyggelse, böcker, tidningar, museer, gallerier och Internet som källor för information och upplevelser

SLÖJD

SYFTE

Undervisningen i slöjd syftar till att främja elevernas utveckling och stärka deras självkänsla genom att de får öva upp sin förmåga att självständigt planera och genomföra ett arbete. Genom skapande verksamhet ska undervisningen hjälpa eleverna att utveckla sina praktiska och estetiska uttrycksmöjligheter.

Slöjdundervisningen ska inspirera eleverna att sätta en personlig prägel på sina arbeten. Eleverna ska ges möjlighet att träna sin känsla för stil och formtraditioner genom att uppleva och skapa bruksting och konsthantverk. Undervisningen ska också sträva till att hos eleverna väcka en känsla för färg, form, kvalitet, olika materials egenskaper och ekonomiska värde. Undervisningen ska inrikta sig på att eleverna lär sig sådana färdigheter som i första hand behövs i det praktiska livet.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG ÅK 7-9

Ergonomiskt riktiga arbetssätt och arbetsställningar genomgås och tillämpas inom slöjdundervisningen under hela skoltiden. Betydelsen av att följa säkerhetsföreskrifter bör tydliggöras.

Slöjdundervisningen har många beröringspunkter med andra ämnen. Studierna i slöjd kan på ett naturligt sätt integreras bl. a. med skolans miljöfostran och stöder principerna för en utveckling som miljömässigt är hållbar.

Undervisningen inleds med olika former av handslöjd. Därefter ska slöjden differentieras i *textilslöjd* och *teknisk slöjd*. Utgående från det timantal i slöjd, som slagits fast i skolans timfördelning, ska varje elev erhålla ungefär lika mycket undervisning i vardera slöjdarterna.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

- Träning av finmotorik, fingrarnas muskulatur, koordination öga hand
- Olika material, dess egenskaper och användningsområden
- Olika tekniker i hårda och mjuka material
- Olika redskap, verktyg och maskiner
- Olika handgrepp och metoder

Textilslöjd

- handsömnad och broderi
- stickning och virkning
- maskinsömnad, symaskinens användning och funktion
- tillverkning av olika textilprodukter t ex enkla klädesplagg
- vävning, t ex bandgrind eller ram
- tryckning, färgning och tovning

Teknisk slöjd

- mäta, rita, vinkla
- tälja, såga, hyvla, raspa, fila och slipa

- urholka
- spika, skruva, borra och tappa
- ytbehandla

Kriterier för vitsordet 8 i slöjd i slutet av årskurs 6

Eleven

- kan under handledning förverkliga kreativa idéer och prova på tekniska lösningar och planera en produkt som går att tillverka
- kan under handledning arbeta ändamålsenligt och genomföra sin plan med beaktande av arbetssäkerheten
- känner till de grundläggande teknikerna i slöjd
- känner till centrala begrepp och basmaterial
- kan arbeta målmedvetet både i grupp och på egen hand, vill utveckla sina färdigheter i slöjd och känner sitt ansvar för gemensamma arbetsredskap och för ordning och trivsamt i arbetsrummen
- kan under handledning granska sin arbetsprocess, sitt arbetsresultat och lärande, samt uppskatta sitt och andras arbete

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Undervisningen under högstadietiden ska vara inriktad på att fördjupa och utveckla de färdigheter som tränats tidigare.

- Planering av arbeten med hjälp av skiss, arbets- och mönsterritningar
- Följa arbetsinstruktioner
- Underhåll och reparationer
- Återanvändning av material
- Komponera med färg och form
- Materiallära

Textilslöjd

- planera och tillverka egna kläder
- tillverka inredningstextilier och andra produkter
- sköta, underhålla och återanvända textilier
- garntechniker, broderi, textiltraditioner, specialtekniker inom konsthandarbete

Teknisk slöjd

träslöjd: enklare möbeltillverkning, svarvning och snideriarbeten
 metallslöjd: handsmide, drivning av plåt, svetsning och lödning
 alternativa material: t ex. läder, glas, emalj och plast
 motorer (motorlära) och elektronik

Kriterier för vitsordet 8 i slöjd vid slutbedömningen

Visuell och teknisk planering

Eleven

- upptäcker problem självständigt, utvecklar idéer på ett kreativt sätt och kan under handledning planera produkter i vilka man strävat efter att beakta till buds stående tid, redskap och material och efter att produkterna ska vara estetiska, ekologiska, hållbara, ekonomiska och ändamålsenliga
- uppfattar att de produkter som han eller hon har planerat också förmedlar ett budskap till omgivningen
- dokumenterar en egen plan t.ex. med bilder, ord, teknikprover, prototyper eller på annat sätt så att ursprungsidén och det sätt på vilket produkten ska tillverkas framgår av dokumentationen

- kan under handledning använda inslag från finländsk och andra folkgruppers formgivnings-, hantverks-, och teknologikultur.

Tillverkning

Eleven

- arbetar ändamålsenligt och omsorgsfullt enligt säkerhetsföreskrifter och sköter om ordningen och trivseln i sin arbetsmiljö
- behärskar de grundläggande teknikerna så att produkten blir ändamålsenlig och estetisk
- kan arbeta målmedvetet både på egen hand och i grupp
- kan under handledning tryggt och säkert använda teknisk utrustning i sitt arbete och förstår tekniska begrepp och system och tillämpningar av dessa
- kan tillämpa kunskaper och färdigheter från andra läroämnen

Självvärdering och reflektioner över processen

Eleven

- kan under handledning granska sitt arbete och sitt lärande
- lägger märke till styrkor och svagheter i processen och i resultaten
- utvärderar sina idéer och produkter utgående från estetiska, ekonomiska, ekologiska och ändamålsenliga kriterier
- inser beroendeförhållanden mellan teknologi, kultur, samhälle och natur
- skapar sig en realistisk bild av sina färdigheter och utvecklingsmöjligheter

IDROTT

SYFTE

Undervisningen i idrott ska främja elevernas fysiska, psykiska och sociala utveckling och bör skapa förståelse och intresse för regelbunden motion. Alla elever ska ges möjlighet att tillfredsställa sitt rörelsebehov samt att uppleva glädje, rekreation och gemenskap. Undervisningen bör organiseras så att elever med olika funktionshinder kan delta enligt sina förutsättningar.

Genom undervisningen ska eleverna lära sig grundformerna för olika rörelser och tillägna sig ett funktionellt rörelsesätt samt att utveckla sin självtillit och skapandeförmåga. Eleverna ska få möjlighet att pröva på många olika former av idrott för att hitta en egen personlig träningsform. Idrottsundervisningen ska ge eleven sådana kunskaper, färdigheter och upplevelser som gör det möjligt att tillägna sig en fysiskt aktiv livsstil. I undervisningen ska gemenskap, ansvar, rent spel och trygghet betonas.

På grund av Ålands geografiska läge bör stor tonvikt läggas på simundervisning och att eleverna är simkunniga i årskurs 6.

Eleverna bör ges möjlighet till olika former av friluftsliv under årets olika årstider för att lära sig ta ansvar för natur och miljö.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Eleverna bör stimuleras att tävla med sig själva och undervisningen bör vara av den karaktär som stärker gruppkänsla och samarbetsförmåga. När det gäller lagsporter är det läraren som ska ansvara för att gruppindelningarna blir slumpmässiga.

Då undervisningen planeras och förverkligas bör man beakta skillnader mellan eleverna och mellan flickor och pojkar vad gäller utveckling, prestation och intressen. Då det är ändamålsenligt kan flickor och pojkar undervisas skilt för sig. Undervisningen i idrott kan med fördel integreras med övrig undervisning. När det

gäller den ämnesövergripande undervisningen har idrott ett speciellt ansvar för hälsofostran.

I de lägre årskurserna ska eleverna öva motoriska grundfärdigheter, d.v.s. sådana som utvecklar grovmotorik, koordination, rytm, balans, rums- och riktningssuppfattning, form- och kroppsuppfattning, känsel, syn och hörsel.

En motorikscreening för årskurs ett är av vikt för att uppmärksamma och hjälpa elever med motoriska svårigheter. En uppföljning av motoriken bör göras i årskurs två. Specialträning ska erbjudas elever med svårigheter.

På de högre klasserna ska inlärd övningar finslipas, utvecklas och kombineras. Tyngdpunkten bör läggas på mångsidig träning, som främjar elevernas kondition, styrka, rörlighet och uthållighet. De bör också tilldelas enkla funktionärs-, ledar- och domaruppgifter. I årskurserna 1-6 integreras även delar av hälsokunskapens innehåll i undervisningen.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

Undervisningen under högstadietiden ska vara inriktad på att fördjupa och utveckla de färdigheter som tränats tidigare.

Redskapsgymnastik

- behärska samtliga motoriska grundformer
- finmotoriska övningar
- övningar med redskap, bl.a. hopprep, ärtpåsar, bollar och rockring
- förberedande övningar till olika redskapsgrenar; bl.a. balans, matt-, hopp-, klätter- och hängövningar
- redskaps- och hinderbanor

Hälsa och ergonomi

- uppvärmning, stretchning
- träning och hälsotillstånd, hjärtverksamhet och andning
- kost och motion, vila och sömn
- klädsel, utrustning och hygien
- arbetsställningar, arbetsrörelser och säkerhetsfrågor

Bollspel

- koordinationen öga-hand
- bollövningar med stor och liten boll
- bollspel för att träna samspelsförmågan
- teknik- och spelövningar med anpassade regler
- enkla domaruppgifter

Dans och rytmik

- lekar och rörelse till musik
- rörelse- och improvisationsövningar till musik
- pardans/traditionell dans och trenddanser

Friidrott

- grundteknik i löpning, stafett, hopp och kast

Orientering

- klassrums- och skolgårdsorientering
- övningar med karta (passa kartan och tumgreppet)
- känna till de olika väderstrecken och kompassen
- kartkunskap
- orientering efter karta

Lek

- rörelselekar som tränar fantasi, samarbetsförmåga, självkänsla och ansvars känsla
- lekar som tränar uppmärksamhet, iakttagelse- och reaktionsförmåga
- lekar som tränar rumsuppfattning och kropps uppfattning
- konditions- och styrkefrämjande lekar med egen kroppsvikt

Simning

- vattenvaneövningar och -lekar
- bad- och båtvet
- olika simsätt och eventuell märkestagning
- dykning och hopp
- grunderna i livräddning
- simkunnighetstest (200m)
- uppföljning av simkunnighet

Styrke träning och kondition

- styrkeövningar med egen kroppsvikt
- teknikgenomgång av styrkeövningar
- cirkelträning och konditionsbanor

Friluftsliv

- två friluftsdagar per läsår under olika årstider

Skridskoåkning

- lekar och isspel
- åkteknik
- enkla konståkningsövningar
- isvett, iskunskap och säkerhetsfrågor

Skidåkning

- lekar och balansövningar på skidor
- teknikträning i olika terrängtyper

Kriterier för vitsordet 8 i idrott i slutet av årskurs 6

Eleven

- behärskar samtliga motoriska grundformer
- kan handskas med klubba, racket och slagträ i lekar och övningar samt fungera i spel
- kan utföra enkla danser och rörelseuppgifter till musik
- kan grunderna för friidrottens löp-, hopp- och kastgrenar
- kan orientera sig i närmiljön med hjälp av karta
- har vattenvana och är simkunnig (200m)
- känner till grundläggande teknik i enkla styrkeövningar
- kan glida, åka framåt och bromsa i skridskoåkning
- kan ta sig fram på skidor i olika terräng¹
- har rätt material med sig till idrottslektionerna och sköter sin hygien
- fungerar självständigt och i grupp enligt överenskomna instruktioner och deltar ansvarsfullt och aktivt i undervisningen
- gör sitt bästa utgående från egen förmåga
- visar positiv inställning och intresse för ämnet

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Redskapsgymnastik

- ges möjlighet att pröva på befintliga redskap
- utökade förråd av fristående övningar och redskapsövningar

Bollspel

- teknik-, taktik- och samspelsövningar
- olika bollspel: lag- och racketspel
- domaruppdrag

Dans och rytmik

- utökat förråd av pardans/traditionell dans och trenddanser
- improvisationer

Friidrott

- fördjupning och utökning av lågstadiets grenar
- teknikträning i löpning, stafett, hopp och kast

Orientering

- fördjupade och utökade övningar med karta och kompass
- orienteringsvarianter i grupp och individuellt
- allemansrätten

Lek

- lekar som tränar snabbhet, styrka, kondition, samarbete och ansvar

Simning

- fortsatt teknikträning i olika simsätt
- konditionssimning
- olika vattenspel
- bad- och båtvet
- grunderna i livräddning
- motionspass

Styrketräning och kondition

- gruppträning
- konditionsträning
- styrketräningsteknik
- konditionstest

Friluftsliv

- två friluftsdagar per år

Skridskoåkning

- isspel och teknikträning
- säkerhetsfrågor

Skidåkning

- teknikträning
- konditionsskidning

Kriterier för vitsordet 8 i idrott vid slutbedömningen

Eleven

- utför grundläggande övningar inom redskapsgymnastik med balans och kroppskontroll
- behärskar grunderna i de vanligaste bollspelen och spelar dem enligt överenskomna regler
- kan utföra danser och rörelseuppgifter i takt till musik
- behärskar grundläggande teknik i löpning, hopp och kast
- kan orientera med hjälp av karta och känner till allemansrätten
- är simkunnig och har färdigheter för livräddning i vatten
- kan grundläggande styrketräningsteknik
- har grundläggande färdigheter i skridskoåkning så som glida, åka framåt, bakåt och bromsa
- har grundläggande färdigheter i skidåkning¹
- uppvisar aktivitet och lust att lära sig
- har rätt material med sig till idrottslektionerna och sköter sin hygien
- handlar ansvarsfullt och tar hänsyn till andra, följer överenskommelser, regler och principen för rent spel
- gör sitt bästa utgående från egen förmåga
- visar positiv inställning och intresse för ämnet

HEM- OCH KONSUMENTKUNSKAP

SYFTE

Hushållet och familjen är samhällets viktigaste byggsten och har en direkt påverkan på individen. Kunskaper och färdigheter i att hantera vardagen får betydelse för människan inte bara i familjen, utan även för samhället och naturen. Undervisningen i hem- och konsumentkunskap kan ge viktiga och konkreta verktyg för att skapa en fungerande vardag där individen strävar till att göra medvetna val som konsument. Våra konsumtionsval i vardagen påverkar vår hälsa, ekonomin och miljön.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Målsättningen är att undervisningen i hem- och konsumentkunskap planeras så att de omfattar alla tre huvudmoment. Ämnets struktureras så att innehållet och svårighetsgraden stegvis avanceras med beaktande av elevens mognad och intresse. Tillräckligt med tid ska avsättas för övning av praktiska färdigheter och för tillämpning av teoretiska kunskaper; därför bör undervisning i någon årskurs ordnas i trettimmars pass. I undervisningen ska säkerhet och hygien beaktas och i mån av möjlighet även ergonomi.

Målet är att eleven utvecklar kunskaper, medvetenhet och intresse för arbete, ekonomi och konsumtion i hemmet. Undervisningen erbjuder en process som omfattar tanke, sinnesupplevelse och handling vilket bidrar till att eleven utvecklar kunskaper i mat och måltid. Målet är även att utveckla initiativförmåga och kreativitet vilket är viktigt för att ansvarsfullt sköta hushållets mångfacetterade uppgifter.

Genom undervisningen ska eleven ges möjlighet att utveckla medvetenhet om de konsekvenser valen i hushållet får för hälsa, välbefinnande och de resurser som står till buds. Målet är även att utveckla kunskaper om konsumtionens villkor, om sparande, krediter och lån. Detta ger eleven en förutsättning att göra välgrundade val när det gäller privatekonomi samt lära sig att hantera olika problem och situationer som en ung konsument kan ställas inför.

Undervisningen ska även bidra till att eleven utvecklar kunskaper om jämställdhet och arbetsfördelning i ett hushåll samt förmågan att reflektera över denna resurshushållning. Även de kulturella variationerna bör beaktas samt både nationella och åländska traditioner bör lyftas fram.

CENTRALT INNEHÅLL

Mat, måltid och hälsa

- Färdigheter i matlagning och bakning. Att lära sig läsa recept, följa instruktioner med vanliga begrepp som rör matlagning och bakning.
- Redskap och teknisk utrustning som kan användas vid tillredning av mat och hur dessa används rätt och på ett säkert sätt.
- Kännedom om de vanligaste basråvarorna samt hur de hanteras. Hygien och rengöring vid hantering, tillagning och förvaring av livsmedel.
- Grunder i näringslära med goda modeller för hur man planerar varierade och balanserade måltider samt hur näringsintaget fördelas över en dag
- Planering och organisering av arbetet med olika måltider
- Hur man kan arrangera måltider och måltidens centrala roll för gemenskap och välbefinnande.

Medveten konsumtion

- De ungas privatekonomi, sparande och konsumtion. Övning i att beräkna olika kostnader för ett hushåll. Att handla över Internet, att låna pengar, handla med kredit eller på avbetalning och om att teckna abonnemang.
- Skillnaden mellan reklam och objektiv konsumentinformation samt reklamens påverkan på individen och våra konsumtionsvanor
- Göra jämförelser av olika varor och tjänster, t.ex. mellan pris och kvalitet. Ställningstagande vid inköp till hushållet utifrån perspektiven ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.
- Konsumentens rättigheter och skyldigheter
- Sensorisk träning, övning i att använda alla sinnen i arbetet med mat och måltid och träna den verbala och analytiska förmågan

Miljö och livsstil

- Officiell miljömärkning av olika produkter och deras betydelse.
- Hur olika livsmedel och varor produceras och transporteras och hur användningen påverkar miljö och hälsa.
- Återvinning och sortering av avfall. Hur man kan hushålla med och ta vara på livsmedel och andra förbruksvaror i hemmet.
- Tvätt och rengöring samt olika rutiner och metoder för detta.
- Arbetsfördelningen i hemmet ur ett jämställdhetsperspektiv.
- Olika åländska mattraditioner, deras ursprung och betydelse, om att fira högtider.
- Skillnad mellan vardag och fest
- Nationell och internationell matkultur.

Kriterier för vitsordet 8 i hem- och konsumentkunskap vid slutbedömningen

Skicklighet i praktiskt arbete

Eleven kan

- de grundläggande metoderna i matlagning och bakning
- använda utrustningen i köket på ändamålsenlig och tryggt sätt
- identifiera våra baslivsmedel, dess användning och förvaring
- väga in ett ekonomiskt och miljöriktigt perspektiv på mat och måltid, exempelvis sortera rätt avfallet och beräkna åtgången mat
- tolka skötselanvisningar för textiler
- utföra vanlig städssysslor i hemmet
- se skillnad mellan olika måltider, vardag, högtid, inhemsk o utländska influenser

Samarbets- och interaktionsfärdigheter

Eleven kan

- planera och organisera sitt arbete väl
- kan uppföra sig väl, ta hänsyn till andra samt fungera självständigt och i grupp
- göra rättvis arbetsfördelning och ha en god tidsdisponering

Färdigheter i informationshantering

Eleven kan

- utnyttja olika källor av information som rör hem- och konsumentkunskap
- tolka de vanligaste symbolerna, produkt- och förpackningsbeteckningarna
- kan i huvuddrag ekonomisk planering

ENGELSKA (A1- språk)

SYFTE

Undervisningen i engelska syftar till att eleverna ska lära sig sådana grundläggande färdigheter i tal och skrift, som behövs i vardagliga språksituationer, på resor, för att knyta personliga kontakter och för fortsatta studier. Samtidigt ska eleverna få kännedom om levnadsförhållanden, kultur- och samhällsliv hos de folk som talar engelska.

Det övergripande syftet är att eleverna lär sig uppfatta, förstå och tala språket. Skriftliga övningar syftar till att stödja den muntliga undervisningen och ska bidra till att ord- och frasförråd samt språkliga mönster befästs.

Undervisningen av grammatiska strukturer syftar till att eleverna ska kunna uttrycka sig korrekt i såväl tal som skrift. Eleverna ska få en inblick i ordbildningens grunder; sammansättningar, avledningar med prefix och suffix samt fraser. Särskild vikt ska fästas vid inläring av engelskans idiomatiska uttryck. Eleverna ska även träna sig i att använda ordlistor och lexikon och att tolka fonetisk skrift.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Undervisningen ska utgå från naturliga enkla, vardagliga språksituationer och planeras så att lektionerna blir en serie naturliga hör- och talövningar. I undervisningen är det skäl att hålla sig till ett normerat brittiskt eller amerikanskt uttal, men eleverna bör även få övning i att höra och lära sig förstå andra uttalsvarianter.

I början av språkstudierna ska huvudvikten läggas vid det talade språket. Texter och skriftliga övningar ska användas endast som ett stöd för det talade språket. I takt med elevernas språkutveckling bör allt större vikt fästas vid rättskrivning. Uppgifter som tränar elevernas läsförståelse och skriftliga framställningsförmåga ska ökas så småningom.

Eleverna ska läsa olika slag av texter, såväl tillrättalagda som autentiska. Texter ska behandlas såväl intensivt som extensivt. Eleverna bör uppmuntras att läsa engelskspråkiga tidningar och böcker. Skolan bör därför kunna erbjuda eleverna sådan litteratur.

Eleverna ska träna sig i att formulera sig fritt genom att skriva brev, berättelser, korta meddelande och referat mm. Eleverna ska öva sig i att ta reda på ords uttal, användning och betydelse samt kontrollera den grammatiska korrektheten i något de vill säga eller skriva. Språkriktighetskrav får emellertid inte förta elevernas vilja att uttrycka sig. Huvudsaken är att de kan göra sig förstådda på ett någorlunda korrekt språk.

CENTRALT INNEHÅLL

Att tala och lyssna

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att grundlägga ett gott uttal
- att uppfatta och förstå värdet tal
- att i tal uttrycka sig i enkla vardagliga situationer
- att berätta, beskriva och förklara genom sång och musik, ramsor och lekar samt dramatisering och rollspel
- att uttala och betona med rytm och intonation

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att uttrycka sig i fria samtalsövningar med anknytning till aktuella händelser
- att intervjua och diskutera

Att läsa

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att läsa och förstå text med gradvis ökat ordförråd och stegrad svårighetsgrad, även extensivt
- att läsa med ökad tonvikt på information och upplevelse

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att intensivt behandla texter med ökad inriktning på textens strukturella uppbyggnad
- att extensivt läsa texter

Att skriva

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att uttrycka sig i skrift och att stava
- att genom skrivövningar befästa och tillämpa det muntligt inövade

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att skriva i såväl bunden som fri form

Språklära och språkkännedom

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att använda fraser och grammatiska mönster
- att använda ordklasserna:
 - substantiv
 - bestämd och obestämd artikel
 - pluralis
 - genitiv
 - adjektiv
 - komparation
 - räkneord
 - grundtal, ordningstal
 - pronomen
 - personliga; possessiva; relativa
 - verb
 - presens, imperfekt
 - do-omskrivning
 - progressiv form
 - elementära oregelbundna verb
 - prepositioner
 - tidsuttryck, klockan
 - att i viss mån tolka fonetisk text

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att genom fördjupade studier använda ordklasserna:
 - pronomen
 - reflexiva; determinativa; demonstrativa;
 - indefinita; reciproka
 - verb
 - modala hjälpverb
 - oregelbundna verb
 - perfekt, pluskvamperfekt, futurum
 - konditionalis
 - passiv
 - adverb
 - prepositioner
 - att tolka fonetisk skrift
 - tidsuttryck
 - påhågsfrågor
 - idiomatiska uttryck och övriga fraseologiska uttryck

Kriterier för vitsordet 8 i engelska (A1- språk) i slutet av årskurs 6

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrivning
<p>* Kan förstå enkelt tal och följa med i en diskussion om vardagliga ämnen. (A2.1)</p> <p>* Förstår det mest centrala innehållet i korta, enkla diskussioner. (A2.1)</p> <p>* Förstår ett tydligt standardspråk i normalt tempo. (A2.1)</p>	<p>* Kan berätta kort om sig själv och sin närmaste krets. Reder sig i enkla dialoger och servicesituationer. Behöver ibland hjälp av samtalspartnern. (A1.3)</p> <p>* Kan uttrycka sig flytande om det mest bekanta. (A1.3)</p> <p>* Uttalet är förståeligt. (A2.1)</p> <p>* Behärskar ett begränsat antal korta utantill lärda uttryck, det mest centrala ordförrådet och grundläggande satsstrukturer (A1.3) samt elementär grammatik. (A2.1)</p>	<p>* Förstår huvudtankarna och vissa detaljer i all dagliga texter som i viss mån är krävande, samt faktatexter, och kan redogöra för innehållet i dessa. (A2.2)</p> <p>* Kan skaffa ny, lätt förutsebar information om bekanta ämnen i välstrukturerade texter. Kan utgående från formen och kontexten sluta sig till betydelsen av obekanta ord (A2.2)</p>	<p>* Reder sig i enkla, lätt förutsebara skrivuppgifter i de mest bekanta situationer som anknyter till vardagliga behov och erfarenheter. (A1.3)</p> <p>* Kan skriva korta, enkla meddelanden som har att göra med vardagliga behov samt enkla texter om bekanta ämnen (A2.1)</p> <p>* Kan skriva de vanligaste orden och strukturerna rätt samt visar viss säkerhet vad gäller elementär grammatik. (A2.1)</p>

Kriterier för vitsordet 8 i engelska (A1- språk) vid slutbedömningen

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrivning
<p>* Förstår innehållet och viktiga detaljer i tal som behandlar teman som återkommer i skolan, på arbetet, och under fritiden. Förstår även huvudpunkterna i radionyheter, filmer och tv-program. (B1.1)</p> <p>* Kan följa tal som baserar sig på gemensam erfarenhet och allmänbildning. Förstår det gängse ordförrådet och ett visst antal idiom. (B1.1)</p> <p>* Förstår huvudpunkterna och de viktigaste detaljerna i en pågående, formell eller informell mera omfattande diskussion. (B1.2)</p> <p>* Förståelsen förutsätter standardspråk eller en relativt bekant accent från den engelskspråkiga världen. (B1.2)</p>	<p>* Kan berätta relativt detaljerat om bekanta saker. Reder sig i de vanligaste alldagliga situationerna och inofficiella samtal på språkområdet. (B1.1) <u>Kan ledigt och sammanhängande muntligt berätta om något läst eller upplevt. (-)</u></p> <p>* Kan använda ett ganska omfattande vardagligt ordförråd samt allmänna fraser och idiom. Använder många slag av strukturer. (B1.1)</p> <p>* <u>Kan då ordförrådet tryter finna alternativa uttryckssätt. (-)</u></p> <p>* Har ett gott uttal och en godtagbar intonation. (B1.1)</p> <p>* I längre fritt tal förekommer grammatikfel, men de stör sällan förståelsen. (B1.1)</p>	<p>* Kan läsa och förstå texter om många slags ämnesområden (tidningsartiklar, broschyrer, bruksanvisningar) och klarar också av texter som kräver en viss slutledningsförmåga. (B1.2)</p> <p>* Tillgodogör sig innehållet i enklare skönlitterära texter. (B1.2)</p> <p>* Kan söka fram och kombinera uppgifter ur olika texter för att utföra en viss uppgift. (B1.2)</p>	<p>* Kan skriva förståelig text som i viss mån förmedlar detaljerad vardagskunskap om verkliga eller fiktiva ämnen. (B1.1)</p> <p>* Kan skriva en klart sammanhängande text genom att foga ihop enskilda uttryck till längre avsnitt. Kan effektivt förmedla bekant information genom de vanligaste formerna av skriftlig kommunikation. (B1.1)</p> <p>* Behärskar ett tillräckligt ordförråd och de strukturer som behövs för texter i de flesta bekanta situationer, trots att omskrivningar förekommer. (B1.1)</p> <p>* Det rutinmässiga språkstoffet och grundstrukturerna är relativt felfria, men en del mer krävande strukturer och ordfogningar kan orsaka problem. (B1.1)</p>

FINSKA (A2- språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i finska är att eleverna ska utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs i vardagliga finska språksituationer och för fortsatta studier.

Undervisningen ska bidra till att ge eleverna kännedom om orter och sevärdheter i Finland, finska seder och bruk, sånger och litteratur samt övrig finsk kultur.

Eleverna ska lära sig att förstå talad finska i normalt tempo, att muntligt använda språket i enkla vardagliga situationer, att läsa och förstå enkel text och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur; mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur.

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 1-6

Eleverna skall tillägna sig ett gott uttal och lära sig

- att förstå och använda vanliga frågor och fraser
- att säga vems något är, vem som har något och var något finns
- att uttrycka antal och priser
- att berätta och fråga om händelser och handlingar samt ge både nekande och jakande svar
- att använda och förstå enkla tidsuttryck

Strukturer

- nominativ singular och plural
- genitiv singular
- adessiv och inessiv i singular
- partitiv singular
- ordningstal i grundform
- jakande och nekande presens

Kriterier för vitsordet 8 i finska (A2- språk) i slutet av årskurs 6

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A2- språk Valfritt läroämne	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling

CENTRALT INNEHÅLL ÅK 7-9

Eleverna ska vidareutveckla det de tidigare tillägnat sig samt lära sig

- att beskriva och samtala om händelser och handlingar i skolan, hemma och på fritiden
- att presentera sin hemtrakt
- att uttrycka antal, mängder och priser i vardagliga service- och samtalssituationer
- att uttrycka rörelser eller förflyttningar till och från en plats eller person
- att förstå enkla anvisningar och råd
- att uttrycka känslor och åsikter
- att beskriva och samtala om händelser och handlingar i olika tempus
- att beskriva tider, tillfällen, tillstånd och förändringar
- att förstå bruket av ägandeändelse vid possessiva pronomen
- att beskriva och samtala om händelser, handlingar och upplevelser även med jämförelser och lokalkasus i plural
- att säga vad man gör eller gjorde i vardagliga situationer

Strukturer

- lokalkasus i singular
- ackusativ- och partitivobjekt
- tidsuttryck (fördjupning)
- imperativ 2:a person singular
- infinitiv I
- jakande och nekande imperfekt (preteritum)
- jakande och nekande perfekt (pluskvamperfekt kursivt)
- possessivsuffix i huvuddrag
- konditionalis
- pluralböjning

I lärokursen kan därutöver ingå

- essiv och translativ
- infinitiv III
- passiv presens och imperfekt (preteritum)
- grundtal och ordningstal (fördjupning)
- komparativ och superlativ i grundform

Kriterier för vitsordet 8 i finska (A2- språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
A2 språk Valfritt läroämne	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelseskede

Finska för tvåspråkiga elever (A2- språk)

Syftet med undervisningen i finska för tvåspråkiga elever är bl.a. att eleverna ska lära sig

- att läsa finsk litteratur
- att skriva utgående från det språk de talar
- att fördjupa och nyansera sitt ordförråd på olika ämnesområden
- att skilja slang och dialekt från normal finska i tal och skrift

Kriterier för vitsordet 8 i finska för tvåspråkiga elever i slutet av årskurs 6

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
B1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet	B1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet	B1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet	B1.1 Fungerande grundläggande språkfärdighet

Kriterier för vitsordet 8 i finska för tvåspråkiga elever vid slutbedömningen

Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
B2.1 Självständig språkfärdighet, grundnivå	B2.1 Självständig språkfärdighet, grundnivå	B2.1 Självständig språkfärdighet, grundnivå	B1.2 Flytande grundläggande språkfärdighet

FINSKA (B1- och B2- språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i finska från och med högstadiet är att ge eleverna elementära språkfärdigheter för enkla, vardagliga språksituationer och en grund för fortsatta studier i språket.

Undervisningen bör skapa positiva attityder till språket. Den skall sträva till att få eleverna att våga använda språket och att senare vilja upprätthålla och utveckla sin språkfärdighet.

Undervisningen skall därför även ge eleverna upplysningar om kultur- och samhällslivet i respektive länder.

Eleverna skall lära sig förstå tal i lugnt tempo, att göra sig muntligt förstådda, att läsa text och förstå innehållet och att använda språket i skrift.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen skall planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

CENTRALT INNEHÅLL

Att lyssna, tala och samtala

Hör- och talövningar skall inta en central roll i undervisningen. Språket skall vara naturligt och verklighetsnära. Eleverna skall i första hand lära sig ord och uttryck som de behöver i olika vardagssituationer. Utöver ett aktivt ordförråd bör de behärska ett stort passivt ordförråd för att kunna förstå vad de läser och hör.

Man bör sträva till att eleverna från början skall lära sig ett så naturligt och korrekt uttal som möjligt med för språket karakteristisk betoning, rytm och intonation. Vårdat talspråk skall utgöra norm i undervisningen.

Att läsa

Det är nödvändigt att läsa texter på främmande språk bl.a. för att utveckla och befästa ordförrådet. Eleverna skall få övning i att diskutera texterna och att använda lexikon.

Att skriva

Skriftliga övningar skall vara ett stöd för den muntliga kommunikationen och skall bidra till att befästa elevernas förråd av ord och uttryck och grammatiska strukturer. Eleverna skall kunna formulera sig på respektive språk.

Strukturer

- nominativ singular och plural
- genitiv singular
- adessiv och inessiv i singular
- partitiv singular
- ordningstal i grundform
- jakande och nekande presens
- lokalkasus i singular
- ackusativ- och partitivobjekt
- tidsuttryck (fördjupning)
- imperativ 2:a person singular
- infinitiv I
- jakande och nekande imperfekt (preteritum)

Kriterier för vitsordet 8 i finska (B1- och B2- språk) vid slutbedömningen

Språkfärdighet

Färdighetsnivån i finska, franska och tyska (B2) i årskurs 9 enligt nivåskalan för språkkunskaper:

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
B1 och B2 språk Valfritt läroämne	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet

FRANSKA OCH TYSKA (A2- språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i tyska och franska är att eleverna ska utveckla sådana kunskaper och färdigheter som behövs i vardagliga språksituationer och för fortsatta studier.

Eleverna ska stimuleras till positiva attityder och till att våga använda språket. Samtidigt ska eleverna få kännedom om levnadsförhållanden, kultur- och samhällsliv hos de folk som talar tyska eller franska.

Eleverna ska lära sig att förstå talad tyska och franska, att muntligt använda språket i enkla vardagliga situationer, att läsa, förstå och skriva okomplicerad text.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen ska planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

CENTRALT INNEHÅLL

Att lyssna och tala

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att grundlägga ett gott uttal
- att uppfatta och förstå enkelt vårdat tal
- att i tal uttrycka sig i enkla vardagliga situationer

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att uttrycka sig i fria samtalsövningar

Att läsa

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att läsa och förstå texter med gradvis ökat ordförråd
- att läsa med ökad tonvikt på information och upplevelse

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att intensivt behandla texter med ökad inriktning på textens strukturella uppbyggnad
- att extensivt läsa texter med stegrad svårighetsgrad

Att skriva

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att genom skrivövningar befästa och tillämpa det muntligt inövade
- att uttrycka sig i skrift och att stava

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att skriva i såväl bunden som fri form

Språklära och språkkännedom

På lågstadiet ska eleverna träna sig i

- att använda fraser och enklare grammatiska mönster

På högstadiet ska eleverna vidareutveckla det de lärt sig samt träna sig i

- att använda språket grammatiskt riktigt

Franska

Substantiv

- bestämd och obestämd form i singular och plural

Verb

- presens av första konjugationen och av *être* och *avoir*

Pronomen

- personliga i subjektsform
- possessiva i singular

Räkneord

- grundtal

Tyska

Substantiv

- bestämd och obestämd artikel

- singular och plural
- Verb
- presens av regelbundna verb och av *haben* och *sein*
 - perfekt av regelbundna verb
- Pronomen
- personliga i subjektsform
- Räkneord
- grundtal

Franska

- Substantiv
- genitiv
 - partitiv artikel
- Verb
- vanliga oregelbundna verb i presens
 - andra och tredje konjugationens verb i presens
 - passé composé
 - l'imparfait
 - futurum
 - imperativ
 - reflexiva verb
- Adjektiv
- komparation
 - placering och böjning
- Pronomen
- personliga pronomen som direktobjekt
 - possessiva
 - demonstrativa
- Räkneord
- ordningstal
- Prepositioner
- Negationer
- Frågeord och frågekonstruktioner

Tyska

- Substantiv
- akkusativ- och dativobjekt
 - genitiv
- Prepositioner
- med akkusativ
 - med dativ
 - med akkusativ eller dativ
- Verb
- modala hjälpverb
 - oregelbundna verb i presens och perfekt
 - perfekt med *sein*
 - imperfekt
- Pronomen
- personliga pronomen i akkusativ och dativ
 - possessiva pronomen i akkusativ och dativ
- Räkneord
- ordningstal
- Bisatser

Kriterier för vitsordet 8 i franska och tyska (A2- språk) i slutet av årskurs 6

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
Franska Tyska Valfritt läroämne	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.1 De första grunderna i språket	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling

Inlärningsstrategier

Eleven kan, förutom att arbeta med läro- och ordböcker, använda olika arbetssätt som är effektiva i språkstudier, såsom parövningar, sånger och lekar.

Kulturell kompetens

Eleven känner till det mest centrala i målspråkets kultur samt likheter och skillnader mellan sin egen kultur och den främmande kulturen.

Kriterier för vitsordet 8 i franska och tyska (A2- språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
Franska Tyska Valfritt läroämne	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekedes	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens begynnelsekedes	A2.1 Den grundläggande språkfärdighetens s begynnelsekedes

Inlärningsstrategier

Eleven kan, förutom att arbeta med läro- och ordböcker, använda olika arbetssätt som är effektiva i språkstudier såsom diskussioner parvis och i smågrupper. Eleven har insett att språkinläring förutsätter kommunikativ träning.

Kulturell kompetens

Eleven känner till målspråkets kultur samt likheter och skillnader mellan sin egen kultur och den främmande kulturen.

FRANSKA OCH TYSKA (B1- OCH B2- språk)

SYFTE

Syftet med undervisningen i tyska och franska från och med högstadiet är att ge eleverna elementära språkfärdigheter för enkla, vardagliga språksituationer och en grund för fortsatta studier i språket.

Undervisningen bör skapa positiva attityder till språket. Den ska sträva till att få eleverna att våga använda språket och att senare vilja upprätthålla och utveckla sin språkfärdighet.

Språkstudier utvecklar i allmänhet elevernas världsbild och befrämjar internationell förståelse. Undervisningen ska därför även ge eleverna upplysningar om kultur- och samhällslivet i respektive länder.

Eleverna ska lära sig förstå talad franska och tyska och att göra sig muntligt förstådda i enkla vardagliga situationer, samt läsa, förstå och skriva okomplicerad text.

RIKTLINJER OCH ARBETSUPPLÄGG

Lärostoffet bör vara av tillräckligt allmän natur, men samtidigt mångsidigt, motiverande och rikt på impulser. Undervisningen ska planeras utgående från elevernas mognad och intressen och deras framtida behov av språket. Språkmaterialet bör vara så autentiskt som möjligt och ge eleverna en inblick i språkområdets kultur och tankevärld. Undervisningen bör också beakta elevernas behov av att kunna presentera sig själva och sin hemtrakt.

CENTRALT INNEHÅLL

Att lyssna och tala

Hör- och talövningar ska inta en central roll i undervisningen. Språket ska vara naturligt och verklighetsnära. Eleverna ska i första hand lära sig ord och uttryck som de behöver i olika vardagssituationer. Utöver ett aktivt ordförråd bör de behärska ett stort passivt ordförråd för att kunna förstå vad de läser och hör.

Man bör sträva till att eleverna från början ska lära sig ett så naturligt och korrekt uttal som möjligt med för språket karakteristisk betoning, rytm och intonation. De ska regelbundet lyssna på autentiskt språk och uttal av infödda talare. Vårdat talspråk ska utgöra norm i undervisningen.

Att läsa

Eleverna bör arbeta med texter både intensivt och extensivt för att utveckla och befästa ordförrådet. Eleverna ska även få övning i att använda lexikon.

Att skriva

Skriftliga övningar ska vara ett stöd för den muntliga kommunikationen och ska bidra till att befästa elevernas förråd av ord och uttryck och grammatiska strukturer. Eleverna ska kunna formulera sig på respektive språk. Fria övningar bör vara regelbundna inslag i undervisningen.

Språklära och språkkännedom

Eleverna ska genom varierade övningar träna sig i att använda språket grammatiskt riktigt.

Franska

Substantiv

- bestämd och obestämd form i singular och plural
- genitiv
- partitiv artikel

Verb

- presens av regelbundna verb
- vanliga oregelbundna verb i presens
- passé composé med avoir
- l'imparfait
- futur proche
- reflexiva verb
- imperativ

Adjektiv

- komparation
- placering och böjning

Pronomen

- personliga pronomen som subjekt och direktobjekt
- possessiva
- demonstrativa

Räkneord

- grundtal
- ordningstal

Prepositioner

Negationer

Frågeord och frågekonstruktioner

Tyska

Substantiv

- bestämd och obestämd artikel
- singular och plural
- ackusativ- och dativobjekt
- genitiv

Prepositioner

- med ackusativ
- med dativ
- med ackusativ eller dativ

Verb

- presens av regelbundna och oregelbundna verb
- modala hjälpverb
- perfekt av regelbundna och oregelbundna verb

Pronomen

- personliga pronomen i ackusativ och dativ
- possessiva pronomen i ackusativ och dativ

Räkneord

- grundtal
- ordningstal

Bisatser

Kriterier för vitsordet 8 i franska och tyska (B1- och B2- språk) vid slutbedömningen

Språk	Hörförståelse	Tal	Läsförståelse	Skrift
Franska Tyska Valfritt läroämne	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.2 Elementär språkfärdighet stadd i utveckling	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet	A1.3 Fungerande elementär språkfärdighet

Inlärningsstrategier

Eleven kan, förutom att arbeta med läro- och ordböcker, använda olika arbetsätt som är effektiva i språkstudier såsom diskussioner parvis och i smågrupper. Eleven har insett att språkinläring förutsätter kommunikativ träning.

Kulturell kompetens

Eleven känner till målspråkets kultur samt likheter och skillnader mellan sin egen kultur och den främmande kulturen.